

MULTISENSORYCZNA NAUKA JĘZYKA ANGIELSKIEGO W PRZEDSZKOLU

PROGRAM NAUCZANIA
JĘZYKA ANGIELSKIEGO
DLA DZIECI W WIEKU 3–6 LAT

Zgodny z Rozporządzeniem Ministra Edukacji
z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej
wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej
kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej

Autor
Ewa Wodzicka-Dondziłło

Redakcja merytoryczna
Małgorzata Różańska-Foks

Konsultacja merytoryczna
dr Agnieszka Szplit

Korekta
Krystyna Bajor

Ewa Wodzicka-Dondziłło

Magister filologii angielskiej na Uniwersytecie Łódzkim, metodyk kursów dziecięcych w Centrum Języków Obcych Akcent w Łodzi, autorka programu nauczania języka angielskiego dla klas 1–3 i 4–6 szkoły podstawowej (ACTIVE SENSES); twórczyni autorskiej metody nauczania Angielskie Bajanie dla dzieci w wieku przedszkolnym; autorka podręczników do nauki angielskiego dla dzieci (Start with Fluffy oraz I Love Boo, wyd. MAC); studiowała Choreografię i Techniki Tańca na Akademii Muzycznej w Łodzi; absolwentka studiów podyplomowych na kierunku grafika komputerowa na Politechnice Łódzkiej; autorka nagrań dla dzieci, artykułów na temat nauczania języka angielskiego oraz materiałów do nauczania angielskiego (angielskiebajanie.pl).

Wydawca oświadcza, że dołożył wszelkich starań, aby dotrzeć do wszystkich właścicieli i dysponentów praw autorskich. Osoby, których nie udało nam się ustalić, prosimy o kontakt z wydawnictwem.

Nabyta przez Ciebie publikacja jest dziełem twórcy i wydawcy. Przestrzegaj praw, jakie im przysługują. Udostępniając książkę lub jej fragmenty, rób to wyłącznie w zakresie dozwolonego użytku, który określają przepisy prawa. Zawartość książki możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. Kopiując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty.

©Wydawnictwo JUKA-91 2026

Wydawnictwo JUKA-91 Sp. z o.o. ul.
Jutrzenki 118
02-230 Warszawa
infolinia 800 650 300
www.mac.pl www.juka.edu.pl

SPIS TREŚCI

I. ZAŁOŻENIA PROGRAMU	4
A. Kontekst społeczno-edukacyjny	4
B. Koncepcje pedagogiczne	5
1. Podmiotowość dziecka (<i>learner-centred teaching</i>)	5
2. Podejście całościowe (<i>holistic approach</i>)	6
3. Podejście multisensoryczne (<i>polysensory approach</i>)	7
4. Każdy uczy się inaczej – kilka rodzajów inteligencji (<i>MI – Multiple Intelligences</i>)	10
5. Nauka przez zabawę (<i>learning through play</i>)	14
6. Rozwój wrażliwości interkulturowej (<i>intercultural awareness</i>)	15
II. UCZESTNICY PROCESU EDUKACYJNEGO	16
A. Dzieci	16
B. Nauczyciele	25
C. Rodzice	27
D. Dyrektor przedszkola lub szkoły	28
III. OPTYMALNE WARUNKI PROCESU EDUKACYJNEGO	28
A. Sala dydaktyczna, wyposażenie sali	28
B. Materiały dla nauczyciela	29
C. Czas realizacji programu	30
IV. CELE NAUCZANIA	32
A. Cele ogólne	32
B. Cele szczegółowe	36
C. Cele językowe	37
V. TREŚCI NAUCZANIA	39
A. Zakres tematyczny	39
B. Sytuacje i funkcje komunikacyjne	40
C. Kategorie gramatyczne	40
VI. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW	41
A. Metody nauczania	41
B. Zwroty używane przez nauczyciela	42
C. Sposoby pracy	45
VII. OPIS OSIĄGNIĘĆ	46
VIII. MONITOROWANIE ROZWOJU I OSIĄGNIĘĆ DZIECI	47
IX. PODSUMOWANIE	51
X. BIBLIOGRAFIA	52

I. ZAŁOŻENIA PROGRAMU

A. Kontekst społeczno-edukacyjny

Potrzeba posługiwania się uniwersalnym, międzynarodowym językiem towarzyszy człowiekowi od czasów najdawniejszych. W zależności od aktualnej sytuacji geopolitycznej rolę globalnego języka handlu, dyplomacji, religii, nauki i literatury przyjmowały greka, łacina, język francuski i – na początku XX wieku – język angielski.

W książce *English as a Global Language* David Crystal (2003, s. 67–71) zauważa, że w latach 2000–2003 liczba rodzimych użytkowników języka angielskiego mogła wynosić od 329 do 450 milionów. Liczba użytkowników nierodzimych – od 450 milionów do nawet 1,5 miliarda¹.

Z perspektywy tak globalnego upowszechnienia się języka angielskiego naturalne jest, że *języki obce zyskują coraz silniejszą pozycję wśród przedmiotów obowiązkowych w programie nauczania* w europejskiej edukacji (Eurydice, 2012, s. 10). Co więcej, wiek, w którym dzieci rozpoczynają naukę języka angielskiego jako obcego, wciąż się obniża (Eurydice, 2012).

Sytuacja ta jest odzwierciedleniem zarówno widocznego już od lat zainteresowania edukacją językową wśród rodziców małych dzieci, jak i zaleceń Rady Europy oraz Komisji Europejskiej, które wskazują na zasadność rozpoczynania nauki języka obcego już w przedszkolu (European Commission, 2011).

W Polsce proces powszechnego wprowadzania przygotowania dzieci w wieku przedszkolnym do posługiwania się językiem obcym nowożytnym rozpoczął się w 2014 roku. Od tego czasu edukacja językowa stała się trwałym i niezbywalnym fundamentem wychowania przedszkolnego.

Aktualne ramy prawne i programowe określa Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego. W nowej podstawie programowej nauka języka obcego nowożytnego stanowi integralną część Obszaru 3 (Obszar językowy: komunikowanie się ze światem). Przepisy jednoznacznie wskazują, że przygotowanie do posługiwania się językiem obcym odbywa się poprzez zabawę i jest zintegrowane ze wszystkimi obszarami funkcjonowania dziecka oraz wplecione w codzienne rytuały i czynności przedszkolne. Proces ten wspiera rozwój kompetencji fundamentalnych, w szczególności językowych, poszerzanie wiedzy i rozwój kompetencji przekrojowych oraz buduje dziecięcą sprawczość i poczucie własnej skuteczności.

Współczesny nauczyciel wychowania przedszkolnego staje przed zadaniem tworzenia bezpiecznego, przyjaznego środowiska, w którym język obcy towarzyszy dzieciom w sposób naturalny i bezstresowy.

Nowa podstawa programowa wskazuje na potrzebę odchodzenia od szkolnych, podawczych form pracy na rzecz zabawy, działania, wielozmysłowego poznawania świata oraz wykorzystywania codziennych sytuacji życiowych (posiłków, higieny, wyjść na świeże powietrze) do naturalnego oswajania z językiem. Założenia te są w programie realizowane między innymi poprzez ruch, metodę TPR, aktywności sensoryczne i naturalne sytuacje komunikacyjne.

¹ Wartości te mogą się wahać w zależności od kryteriów przyjętych za podstawę statystyki (np. od poziomu znajomości języka oraz od tego, czy zostaną wzięte pod uwagę osoby, które niedawno rozpoczęły naukę języka angielskiego jako obcego).

B. Koncepcje pedagogiczne

1. Podmiotowość dziecka (learner-centred teaching)

Wiem, że nie mogę nauczyć kogokolwiek czegokolwiek, mogę jedynie przygotować odpowiednie warunki, w których uczeń może się uczyć (Rogers, 1995, s. 389).

W edukacji skoncentrowanej na dziecku (*learner-centred approach*) najważniejsze są następujące czynniki (Murdoch, Wilson, 2008):

- wszechstronny rozwój dziecka,
- wspieranie naturalnej kreatywności dziecka,
- wspieranie indywidualności i autonomii,
- współpraca między dzieckiem a nauczycielem skutkująca satysfakcjonującymi dla obojga stron sposobami pracy,
- bliska, życzliwa relacja między nauczycielem a dzieckiem.

W pracy z małymi dziećmi wiedza o stopniu ich rozwoju, zarówno poznawczego, emocjonalnego, jak i językowego, jest kluczem do skutecznego nauczania. Efektywne zajęcia są zatem dostosowane do rzeczywistych potrzeb i możliwości dzieci i prowadzone w taki sposób, by wykorzystywane na nich techniki nauczania korespondowały ze stale zmieniającą się dynamiką danej grupy dzieci.

Lynne Cameron w książce *Teaching Languages to Young Learners* (2005) przestrzega jednak przed koncentrowaniem się wyłącznie na atrakcyjnej zabawie. Istotne jest wyważenie podejścia umożliwiającego dzieciom czerpanie radości z kontaktu z językiem obcym przy jednoczesnym stałym wspieraniu ich rozwoju i ukazywaniu coraz to nowszych szczytów do zdobycia i obszarów wartych poznania.

Metody i techniki nauczania języka obcego zalecane w niniejszym programie będą zatem umożliwiać dziecku optymalny rozwój posiadanych przez nie kompetencji i wspomagać nabywanie nowych umiejętności. Wykorzystanie odpowiednio dostosowanych narzędzi w procesie dydaktycznym świadczy o wysokiej świadomości nauczyciela w zakresie rzeczywistych umiejętności, możliwości, potrzeb oraz cech osobowości małych uczniów.

Poniżej wymieniam dobre praktyki charakterystyczne dla modelu nauczania skoncentrowanego na dziecku. Zostały one opracowane w oparciu o doświadczenie, wiedzę praktyczną i studia nad literaturą przedmiotu (Richards, 2015; Richards, Rodgers, 2014; Richards, Schmidt, 2013):

- uznanie, że dzieci mają naturalną potrzebę poznawania świata i uczenia się,
- prowadzenie zajęć w atmosferze akceptacji i radości z wykonywanych zadań,
- wykorzystanie kontekstu nawiązującego do bliskich dziecku zjawisk, przedmiotów, jego najbliższego otoczenia, a także do świata bajek,
- zachęcanie dzieci do aktywnego uczestnictwa w zajęciach i pełnego emocjonalnego zaangażowania poprzez okazywanie takiego zaangażowania przez nauczyciela,
- praca dydaktyczna uwzględniająca różne style uczenia się,
- uwzględnianie koncepcji nauczania holistycznego i multisensorycznego,
- nauczanie poprzez zabawę,
- gotowość nauczyciela do udzielania pomocy dziecku w poznawaniu świata i poszukiwanie optymalnych dla niego form rozwoju,
- rozwijanie motywacji wewnętrznej dziecka – poczucia satysfakcji, radości płynącej ze współpracy,

samodzielnego znajdowania rozwiązań, rozwijania nowych kompetencji, poznawania nowych obszarów wiedzy, zdobywania kolejnych doświadczeń i umiejętności.

2. Podejście całościowe (*holistic approach*)

W myśl tej koncepcji (Miller, 2000) percepcja rzeczywistości ma charakter całości, a nie niezależnych fragmentów. Dziecko poznaje otaczający je świat w sposób całościowy, wszystkimi zmysłami, i tak też pragnie go doświadczać – całą swoją istotą.

Holistyczne podejście do edukacji (Hare, 2010) wyraża się w wykorzystywaniu kreatywnych technik nauczania, aktywizujących wszystkie zmysły i sfery natury człowieka – poznawczą i intelektualną (*cognitive*), emocjonalną (*affective*), fizyczną (*physical*) oraz społeczną (*social*), a także kreatywną (*creative*) i estetyczną (*aesthetic*). W podejściu tym pochwała się wspieranie serdecznych, otwartych relacji: uczeń – uczeń oraz uczeń – nauczyciel. Ważnym elementem edukacji holistycznej jest także uwydatnienie roli uczenia się przez doświadczenie poza formalną przestrzenią sali dydaktycznej. Takie ujęcie edukacji ma na celu wyposażenie dziecka w umiejętność samouczenia się i samodzielnego poruszania się we współczesnym świecie.

W edukacji językowej podejście holistyczne manifestuje się w postrzeganiu języka jako niepodzielnej całości, bez podziału na poszczególne części (Szplit, 2012). Kładzie więc nacisk na uczenie się języka obcego w sposób przypominający nabywanie języka ojczystego, np. bez wprowadzania pojęć gramatycznych.

Podejście to zakłada również, że dzieci optymalnie wykorzystują własny potencjał, jeśli proces uczenia się aktywizuje obie półkule mózgu. Zajęcia językowe powinny zatem angażować intelekt i pobudzać świadome rozumowanie dziecka, wyzwalać jego emocje i uczucia, angażując serce, ciało oraz zmysły. Z punktu widzenia neurolingwistyki uczenie się języka to w pełni zintegrowany, całościowy proces, który na poziomie fizycznym angażuje cały organizm człowieka. Co więcej, na poziomie nieświadomym uczeń zapamiętuje doświadczenia, towarzyszące mu uczucia, emocje, wrażenia, co ma ogromny wpływ na skuteczność i trwałość nabywania nowych informacji i umiejętności (Byram, Hu, 2013).

Z perspektywy osobistego doświadczenia autorki oraz praktycznej wiedzy o nauczaniu języka obcego (Richards, Rodgers, 2014) stwierdzić można, że wdrażanie założeń edukacji holistycznej na zajęciach językowych może przyjąć formy:

- wprowadzania aktywności stymulujących wszystkie zmysły dziecka,
- opierania się na całych tekstach, możliwie bliskich językowi, z jakim dzieci mogą się spotkać poza zajęciami,
- wprowadzania świata zewnętrznego na zajęcia w celu ukazania języka w jak najbardziej naturalnym kontekście (np. korzystanie z autentycznych materiałów audiowizualnych),
- wychodzenie poza formalną przestrzeń sali dydaktycznej (np. na wycieczki, spacer, do atrakcyjnych miejsc stymulujące dziecko do korzystania z języka obcego),
- „użytkowego” podejścia do roli języka, traktowania języka jako medium komunikacji,
- tworzenia warunków do zanurzenia się w języku (immersji językowej – *language immersion*),
- indywidualnego podejścia do dzieci,
- atmosfery nauczania opartej na wzajemnym zrozumieniu i trosce o szeroko pojmowany rozwój dzieci.

Podejście całościowe w edukacji językowej małych dzieci jest szczególnie korzystne jako podbudowa niniejszego programu, ponieważ:

- wspiera kreatywność dzieci,
- koncentruje się na komunikacyjnej roli języka,
- skupia uwagę na formach przydatnych w życiu codziennym,
- poprzez nacisk na znaczenie, a nie na formę, jest zbliżone do procesu naturalnego przyswajania języka ojczystego,
- eksponuje rolę przyjaznego środowiska nauki, kreowania twórczej współpracy między nauczycielem i dzieckiem oraz między samymi dziećmi w procesie dydaktycznym,
- wykorzystuje psychologiczną wiedzę na temat mechanizmów uczenia się,
- pozwala na równomierny rozwój wszystkich sprawności językowych.

3. Podejście multisensoryczne (*polysensory approach*)

Multisensoryczne (wielozmysłowe, polisensoryczne lub wielokanałowe) uczenie się pozwala angażować więcej niż jeden kanał sensoryczny w celu przetworzenia informacji nabywanych podczas nauki. Każdy człowiek już od urodzenia w sposób naturalny zdobywa wiedzę o świecie, badając go wszystkimi zmysłami. Małe dzieci wykazują szczególną potrzebę eksplorowania otoczenia nie tylko za pomocą wzroku i słuchu, ale przede wszystkim dotyku, a nawet węchu i smaku.

Aktywizacja wszystkich zmysłów znacznie podnosi efektywność nauczania (Iluk, 2006). Informacja uzyskana wielotorowo jest lepiej zrozumiana i zapamiętywana. Dzieje się tak dzięki zwiększeniu liczby kanałów, którymi nowa informacja dociera do kory mózgowej. Proces dydaktyczny staje się bardziej zróżnicowany i atrakcyjny, dzięki czemu jego uczestnicy odczuwają pozytywne emocje związane z daną aktywnością, co z kolei pomaga im lepiej zapamiętać to doświadczenie oraz przyswoić nową wiedzę.

Specjaliści podkreślają, że właśnie bezpośrednie doświadczenie i zdobywanie informacji przez działanie przynoszą najlepsze efekty w nauczaniu (Baines, 2008). Dzięki stosowaniu zabaw i ćwiczeń aktywizujących wszystkie zmysły podczas zajęć, nauczyciel przyczynia się również do rozwijania wszystkich typów inteligencji dzieci². To z kolei prowadzi do równomiernego stymulowania obu półkul mózgowych i skutkuje wysokim poziomem efektywności nauczania – dzieci lepiej pamiętają zdobytą wiedzę.

Nauczanie przebiegające wielozmysłowo rozwija umiejętności: samodzielnego uczenia się, pracy w zespole, przezwyciężania trudności, planowania i organizowania pracy własnej bądź grupowej (...) sprzyja lepszemu poznawaniu siebie, budowaniu więzi w grupie oraz jest przyjazne dla dzieci, które wykazują specyficzne trudności w uczeniu się (Kotarba-Kańczugowska, 2010, s. 8).

Fundamentem nauczania wielozmysłowego jest rozróżnienie trzech podstawowych kanałów sensorycznych, za pośrednictwem których dzieci odbierają bodźce oraz płynące do nich informacje (Kotarba-Kańczugowska, 2010):

- wzrokowego,
- słuchowego,
- kinestetycznego.

Ostatnia z wymienionych modalności bywa również rozdzielana na dwa podtypy (Szplit, 2016):

² Teoria różnych typów inteligencji została opisana w kolejnym podrozdziale.

- czuciowy,
- ruchowy.

W niniejszym programie będę odnosić się do bardziej szczegółowego podziału, uwzględniającego cztery typy sensoryczne. Niżej podaję charakterystykę poszczególnych typów modalnych oraz przykładowe aktywności, które można wykorzystać w nauczaniu dzieci języka obcego (opracowanie własne na podstawie osobistego doświadczenia i literatury, np. Kotarba-Kańczugowska, 2010; Krajewska, 2009; Szplit, 2016).

Wzrokowcy chętnie zdobywają wiedzę, patrząc i obserwując, lubią czytać, podkreślać ważne dla nich treści, tworzyć rysunki, plakaty, lepiej rozumieją przekazywane im informacje, jeśli mogą patrzeć na ich graficzne wizualizacje.

Przykładowe aktywności językowe zalecane w nauczaniu języków obcych dla dzieci z modalnością wzrokową:

- korzystanie z atrakcyjnie ilustrowanych materiałów wizualnych (kart obrazkowych, plansz, plakatów, minikart, zdjęć, bajek, filmów),
- zabawy uwzględniające rysowanie, odwzorowywanie, np. uzupełnianie kart pracy, przerysowywanie przez kalkę, rysowanie ze słuchu, szarady,
- gry planszowe z bogatą grafiką dobrze ilustrującą pojęcia (można bazować na jednej planszy i wymieniać jedynie karty bądź kartoniki obrazkowe w celu utrwalania danego tematu),
- zabawy z dużą kostką z kieszonkami, do których można wkładać kartoniki obrazkowe i wyrazowe (np. dzieci rozkładają przed sobą kartoniki i wybierają właściwy obrazek po tym, jak wypadnie on na kostce w formie ilustracji lub wyrazu),
- tworzenie podsumowujących plakatów, np. Plakat Pogodowy, Plakat Dzień/Noc, umieszczanie obrazków ilustrujących słownictwo na plakacie i porządkowanie ich w konkretne kategorie.

Słuchowcy najlepiej uczą się, słuchając piosenek, rymowanek, rytmizowanek, historyjek, bajek, odgłosów. Chętnie uczestniczą w zabawach wymagających wchodzenia w dialog i wypowiadania się. Podczas wykonywania zadań mogą mówić do siebie i głośno opisywać wykonywane przez siebie kolejne czynności.

Przykładowe aktywności językowe zalecane w nauczaniu języków obcych dla dzieci z modalnością słuchową:

- praca w parach i grupach, podczas której można śpiewać lub rozmawiać,
- słuchanie i wykonywanie piosenek, rymowanek, rytmizowanek, historyjek – również z podziałem na role,
- słuchanie nagrań z odgłosami i nazywanie źródła ich pochodzenia,
- „wyłapywanie” poszczególnych słów i wyrażeń z nagrań i wskazywanie właściwych obrazków lub wykonywanie odpowiednich ruchów,
- ilustrowanie treści słyszanych utworów całym ciałem lub za pomocą rekwizytów (pacynek, maskotek, kukiełek, obrazków, realiów).

Kinestetycy potrzebują ruchu, aby jak najlepiej utrwalić zdobywaną wiedzę, wykazują się emocjonalnością i żywiołowością.

Przykładowe aktywności językowe zalecane w nauczaniu języków obcych dla dzieci z modalnością ruchową:

- zabawy oparte na założeniach metody *TPR* – reagowania całym ciałem (*TPR – Total Physical Response*),
- ilustrowanie treści nagrań ruchem (taniec, pantomima),
- przypisywanie słowom i wyrażeniom ruchów lub gestów ilustrujących ich znaczenie,
- wyścigi do obrazków ilustrujących słowa i wyrażenia wypowiedziane przez nauczyciela,
- zabawy z dużą kostką z kieszonkami, do których można wkładać kartoniki obrazkowe (obrazowanie ruchem nazwy obrazka, który wypadł, wykonywanie określonych zadań ruchowych po wyrzuceniu danego obrazka,
- wykonywanie różnych czynności określoną częścią ciała (np. poruszanie tylko wymienioną przez nauczyciela częścią ciała, podnoszenie przedmiotów kolejnymi częściami ciała, rysowanie określonymi częściami ciała),
- zabawy z elementami dramy, pantomimy oraz zabawy tematyczne, konstrukcyjne i manipulacyjne.

Czuciowcy (dotykowcy) uczą się najefektywniej, kiedy mogą dotykać przedmiotów w trakcie wykonywania czynności, lepiej koncentrują się na zadaniu, mogąc manipulować przedmiotami, trzymać je lub rysować, myśląc o wykonaniu zadania.

Przykładowe aktywności językowe zalecane w nauczaniu języków obcych dla dzieci z modalnością dotykową:

- zabawy konstrukcyjne i manipulacyjne (np. tworzenie robotów, domków lub tortów z pudełek tekturowych, budowanie z klocków, tworzenie pacynek z torebek papierowych i kubeczków, tworzenie książeczek typu Flipbook),
- zabawy z dużą kostką z kieszonkami, do których dzieci mogą same wkładać nazywane przez nauczyciela kartoniki obrazkowe, a następnie je wyjmować lub układać we właściwej kolejności,
- gry planszowe wymagające manipulowania różnymi elementami,
- gra w butelkę,
- zabawy z wyprawką (np. tworzenie własnych kukiełek, masek, kostki do gry, spinnerów),
- chodzenie bosymi stopami po właściwych obrazkach lub przedmiotach nazywanych przez nauczyciela,
- manipulowanie wskazówką na dużej tarczy w celu przesunięcia jej tak, aby wskazywała właściwy obrazek,
- umieszczanie przedmiotów w odpowiednich miejscach nazwanych przez nauczyciela,
- próby odgadywania, co się znajduje w worku, pudełku lub pod tkaniną tylko za pomocą dotyku,
- zabawa z masą solną lub piaskiem kinetycznym przygotowanymi przez nauczyciela wraz z dziećmi (np. rysowanie w piasku lub masie palcami lub patyczkami, tworzenie kształtów samodzielnie lub za pomocą foremek, odciskanie faktur w celu stworzenia kompozycji).

Poza aktywizowaniem trzech głównych kanałów sensorycznych (wzrokowy, słuchowy i ruchowy) warto również umożliwić dzieciom uczenie się poprzez zabawy uwzględniające wykorzystanie zmysłów węchu i smaku. Do takich zabaw zaliczyć można:

- zabawę w rozpoznawanie artykułów spożywczych po smaku lub zapachu,
- odgadywanie po zapachu nazw przedmiotów, które dzieci miały okazję wcześniej poznać

oglądając je i dotykając ich (kwiaty w różnych kolorach, plastikowe zabawki, szaliki),

- stosowanie wizualizacji przy jednoczesnym zachęcaniu dzieci do wyobrażania sobie, jak coś może pachnieć lub smakować (np.: *Look, a meadow! Oh dear! It's windy! Shh... Listen to the wind. Feel the wind! Look, a flower! Smell the flower! Does it smell nice? Oh, a strawberry! Let's have some strawberries. Are they sweet? Yummy!*).

Warto pamiętać, że żaden człowiek nie reprezentuje tylko i wyłącznie jednego stylu modalnego (Szplit, 2016). Dzieci mogą w różnym stopniu korzystać z poszczególnych sposobów odbierania i przetwarzania informacji. Nie oznacza to jednak przypisania dziecka do jednego stałego typu modalnego. Nauczyciel powinien proponować zróżnicowane aktywności wzrokowe, słuchowe, ruchowe i manipulacyjne, umożliwiające każdemu dziecku uczenie się za pomocą różnych zmysłów, zgodnie z jego aktualnymi potrzebami i możliwościami.

Taki sposób planowania zajęć jest szczególnie zalecany w pracy z dziećmi, ponieważ umożliwia wdrożenie spiralnego układu treści nauczania przy jednoczesnym zróżnicowaniu sposobu ich utrwalania. W praktyce oznacza to wiele okazji do przeprowadzania powtórek materiału z wykorzystaniem najprzeróżniejszych zabaw i aktywności (Kotarba-Kańczugowska, 2010), czyli uniknięcie znużenia u dzieci w wieku przedszkolnym.

W niniejszym programie zaleca się zatem podnoszenie skuteczności nauczania dzięki wprowadzeniu założeń podejścia multisensorycznego, które:

- angażuje wszystkie dzieci bez względu na liczebność grupy,
- pomaga zorganizować ciekawe i efektywne zajęcia dla dzieci w tej grupie wiekowej,
- umożliwia skuteczniejsze utrwalenie materiału dzięki aktywizacji wszystkich stylów sensorycznych i całego mózgu dziecka,
- pomaga dzieciom rozwijać umiejętność samodzielnego uczenia się dzięki weryfikowaniu, które aktywności są dla nich najefektywniejsze.

Przetwarzając nowe informacje wszystkimi zmysłami, dzieci zdobywają wiedzę i umiejętności w sposób dla nich naturalny: przez odkrywanie, badanie i doświadczanie świata.

Przykładowe plany zajęć języka angielskiego uwzględniające założenia nauczania multisensorycznego znajdują się w załącznikach do niniejszego programu.

4. Każdy uczy się inaczej – kilka rodzajów inteligencji (*MI – Multiple Intelligences*)

Teoria inteligencji wielorakich Howarda Gardniera definiuje osiem typów inteligencji (Gardner, 2002):

- językową (werbalną, słowną),
- matematyczno-logiczną,
- wizualno-przestrzenną (obrazkową),
- kinestetyczną (ruchową),
- muzyczno-rytmiczną (słuchową),
- interpersonalną (międzyludzką),
- intrapersonalną (wewnętrzną),

- przyrodniczą (naturalistyczną).

Nauczyciele języków obcych nie są przygotowani do rozpoznawania profilu inteligencji każdego dziecka. Już jednak sama znajomość różnych typów inteligencji i organizowanie procesu dydaktyczno-wychowawczego z ich uwzględnieniem w znaczny sposób podnosi skuteczność nauczania.

Podczas planowania aktywności językowych warto wziąć pod uwagę fakt, że w grupie dzieci znajdują się osoby o rozmaitych sposobach pracy, ze względu na różne typy inteligencji. Podejście takie pozwoli odpowiedzieć na potrzeby każdego z małych uczniów, nawet w grupie o dużej liczebności.

Poniżej podaję charakterystykę każdego typu inteligencji (talentu) wraz z zalecanymi aktywnościami językowymi opracowanymi w oparciu o doświadczenie w pracy z dziećmi i wiedzę praktyczną.

Inteligencja werbalna przejawia się dużymi zdolnościami komunikacyjnymi, łatwością w uczeniu się języków. Dzieci o tym typie inteligencji lubią zabawy słowne, zapamiętują szybko duży zakres słownictwa, a ich wypowiedzi cechują poprawna składnia oraz bogate słownictwo.

Przykładowe aktywności językowe zalecane w nauczaniu języków obcych dzieci o tym typie inteligencji:

- powtarzanie wierszyków, rymowanek i piosenek,
- zabawa w uzupełnianie brakujących w wypowiedzi lub nagraniu słów i zwrotów,
- wprowadzanie rytuałów – stałych punktów zajęć, podczas których dzieci mogą powtarzać zawsze te same zwroty i wykonywać tę samą czynność,
- zabawa w przyporządkowywanie symboli graficznych, obrazków, ruchów lub gestów do słów i zwrotów,
- próby dobierania par rymujących się wyrazów,
- rebusy obrazkowe,
- recytowanie tekstów z różną modulacją głosu,
- odgrywanie treści historyjek z podziałem na role.

Inteligencja matematyczno-logiczna oznacza łatwość korzystania z myślenia logicznego, abstrakcyjnego, dostrzeganie zależności i schematów – myślowych, wzrokowych, liczbowych, kolorystycznych. Dzieci, u których przewagę ma ten typ inteligencji, lubią rebusy, puzzle, łamigłówki.

Przykładowe aktywności językowe:

- gra w domino,
- gry wymagające liczenia,
- układanie wzorów lub powtarzających się sekwencji (np. obrazkowych, wyrazowych),
- zabawy wymagające dedukcji (np. układanie obrazków tak, aby powstała historyjka),
- projektowanie obrazków z figur geometrycznych,
- szukanie różnic i podobieństw,
- mieszanie barw podstawowych, różnych substancji,
- zabawy w mierzenie różnych przedmiotów, np. własnymi stopami lub rękami,
- zadania na kartach pracy z zaszyfrowanymi informacjami (kodowanie).

- **Inteligencja wizualno-przestrzenna** cechuje dzieci wrażliwe na bodźce wzrokowe (przedmioty, kształty, kolory, wzory). Lubią one rysować, malować, rzeźbić, tworzyć ciekawe prace przy użyciu różnorodnych materiałów, układać puzzle, czytać mapy, podejmują aktywności wymagające wizualizacji (pracy wyobraźni). Mają duży poziom wrażliwości estetycznej.

Przykładowe aktywności językowe:

- wykonywanie prac przestrzennych i ich omawianie,
- poznawanie różnych technik plastycznych,
- układanie puzzli (np. pociętych kopii kart obrazkowych),
- układanie klocków, liczenie ich, nazywanie kolorów,
- lepienie z plasteliny – nazywanie dzieł, ich kolorów, rozmiarów,
- wychodzenie na wycieczki, podczas których wykorzystywane jest słownictwo związane z otoczeniem,
- wspólna aranżacja kąca językowego (wieszanie prac, ich omawianie),
- grupowanie elementów (kart obrazkowych, kartoników, przedmiotów),
- zabawy rozwijające spostrzegawczość,
- kalambury rysunkowe,
- wyszukiwanie różnic i podobieństw.

Inteligencja kinestetyczna przejawia się w upodobaniu ruchu i działania. Dzieci o tym typie inteligencji lubią sport, taniec, ruch, są uzdolnieni manualnie. Dobrze komunikują się poprzez język ciała i gestów. Wyzwaniem dla nich jest siedzenie w jednym miejscu przez dłuższy czas, szybko ulegają znużeniu, jeśli nie są zaangażowani w to, co się dzieje dookoła. Mają dobrą koordynację ruchową, panują nad swoim ciałem, charakteryzuje ich preferowanie poznawania świata przez dotyk oraz manipulacja przedmiotami.

Przykładowe aktywności językowe:

- wykorzystanie ćwiczeń fizycznych i aktywności ruchowych w zadaniach opartych na metodzie reagowania całym ciałem (TPR – *Total Physical Response*),
- odgrywanie ruchem treści piosenek, rymowanek i wierszyków,
- układanie klocków,
- uczenie się słownictwa, tekstów piosenek i rymowanek podczas aktywności ruchowych (np. rytmicznego klaskania, chodzenia, tupania),
- przedstawianie znaczenia słów ruchem i gestem (szarady),
- odkrywanie i badanie przedmiotów za pomocą dotyku.

Inteligencja muzyczno-rytmiczna charakteryzuje się miłością do muzyki oraz wrażliwością na rytm, tonację, barwę, dźwięki środowiska. Dzieci o tym typie inteligencji uczą się lepiej przy muzyce w tle, potrafią powtórzyć melodię i rytm po jednokrotnym ich usłyszeniu, mają zdolności językowe, potrafią naśladować akcenty języków obcych, z łatwością rozpoznają różne instrumenty.

Przykładowe aktywności językowe:

- słuchanie i powtarzanie tekstów piosenek i utworów rytmicznych,
- rytmiczne recytowanie tekstów, sekwencji wyrazów,

- śpiewanie piosenek i powtarzanie innych tekstów z różną modulacją głosu (cicho, piskliwie, mrucząco),
- tworzenie melodii do tekstów,
- tworzenie instrumentów niekonwencjonalnych (np. grzechotek z butelek i grochu) i wykorzystywanie ich do podkreślenia rytmu podczas powtarzania sekwencji słów, rymowanek, piosenek.

Inteligencja interpersonalna sprawia, że najlepsze efekty w uczeniu się są osiągane przez wchodzenie w relacje z innymi. Dzieci z przewagą tego typu inteligencji lubią być częścią zespołu, łatwo nawiązują i cenią kontakty z innymi. Wykazują się empatią, zrozumieniem punktu widzenia innych ludzi. Często bywają pośrednikami i rozjemcami.

Przykładowe aktywności językowe:

- zabawy w grupie,
- zabawy wymagające współpracy, np. wspólne odnajdywanie ukrytych przedmiotów, dyktando rysunkowe, tworzenie wspólnego obrazu,
- powierzenie odpowiedzialnej funkcji,
- odgrywanie scenek, treści historyjek,
- wcielanie się w różne postaci – zabawy z elementami dramy i pantomimy,
- nazywanie uczuć i emocji (na obrazkach, w zabawie w szarady).

Inteligencja intrapersonalna przejawia się w ukierunkowaniu na wewnętrzne emocje, przeżycia duchowe. Dzieci z przewagą tego typu inteligencji lubią zajęcia indywidualne, bywają wstydliwi, ale mają silną motywację wewnętrzną, silną wolę, mają także swoje zdanie na większość tematów. Posiadają wysoką samoświadomość i intuicję.

Przykładowe aktywności językowe:

- zabawy w opiekowanie się np. ulubioną zabawką (wykonywanie czynności, takich jak: głaskanie, tulenie, karmienie, mycie, czesanie, wyprowadzanie na spacer – opisywanych w języku obcym),
- zabawy w okazywanie uczuć,
- śpiewanie piosenek w humorystyczny sposób – zarówno poprzez wykorzystanie zabawnej modulacji głosu, jak i ruchów,
- techniki relaksujące – czas na wyciszenie, wysłuchanie spokojnego głosu i wykonywanie wyciszających czynności.

Inteligencja przyrodnicza charakteryzuje dzieci, które kochają rośliny i zwierzęta, lubią przebywać na świeżym powietrzu, kolekcjonują okazy flory i fauny.

Przykładowe aktywności językowe:

- oglądanie ilustracji związanych z przyrodą i omawianie ich w języku obcym,
- śpiewanie piosenek o przyrodzie, oglądanie filmów i bajek przyrodniczych, słuchanie historyjek nawiązujących do tematyki przyrodniczej,
- spędzanie czasu na świeżym powietrzu przy jednoczesnym aktywizowaniu słownictwa (np. identyfikowanie dźwięków i nazywanie ich źródeł w języku obcym),
- uprawa roślin (np. w kąciку przyrodniczym) i omawianie ich kolorów, wielkości, wykonywanie czynności nazywanych przez nauczyciela,

- wykorzystywanie darów natury do prac plastycznych (np. przyklejanie jesiennych liści do narysowanego pnia drzewa),
- omawianie pór roku,
- zgadywanie, co się znajduje na obrazku przedstawiającym element przyrody w dużym powiększeniu.

5. Nauka przez zabawę (*learning through play*)

W wieku przedszkolnym następuje stałe doskonalenie różnych form poruszania się oraz używania przedmiotów (z początku dużych, stopniowo coraz mniejszych). Główną formą aktywności dziecka jest zabawa, stanowiąca również sposób na poznawanie świata, nabywanie nowych umiejętności i zdobywanie wiedzy (Matejczuk, 2014; Surma, 2011). Młodsze dzieci (trzy- lub czteroletnie) całkowicie angażują się w zabawę, odczuwając satysfakcję z samego faktu doświadczania świata. W oparciu o literaturę (Matejczuk, 2014) i obserwacje dzieci w wieku przedszkolnym wskazać można, jaki rodzaj zabaw jest najbardziej charakterystyczną formą doświadczania świata przez dzieci w różnym wieku. Dla trzy- i czteroletków odpowiednie są zabawy:

- manipulacyjne (np. toczenie, pchanie, potrząsanie, wrzucanie różnych przedmiotów do pojemników),
- konstrukcyjne (układanie, budowanie, konstruowanie, lepienie).

Kolejnym etapem rozwoju obserwowanym u nieco starszych dzieci (4–5 lat) jest przejście do zabaw symbolicznych („na niby”), do których zaliczyć można zabawy:

- tematyczne,
- dramatyczne,
- w role (zabawa w dom, w sklep, w superbohaterów).

Najpóźniej pojawia się u dzieci potrzeba zabawy z regułami, do których zaliczają się gry mające określone zasady i jasno sprecyzowany cel (najczęściej – wygraną). Wymienić tu można:

- konkurencje sportowe (berek, piłka nożna, zabawa w tor przeszkód),
- gry planszowe,
- gry komputerowe.

Zabawa jest naturalnym elementem życia dzieci i podstawą ich funkcjonowania. Przygotowuje je do wykonywania czynności, które będą im potrzebne w późniejszym życiu. Zabawa pełni więc w rozwoju dziecka bardzo ważne funkcje (Karbowiczek, 2011; Matejczuk, 2014):

- kształcącą (doskonalenie zmysłów, sprawności psychomotorycznej, rozwijanie fantazji, twórczości, wzbogacanie wiedzy),
- wychowawczą (poznawanie norm, reguł, nauka współpracy i współzawodnictwa),
- terapeutyczną (uwalnia od napięć i pozwala odreagować emocje w bezpieczny sposób),
- projekcyjną (wyrażanie ważnych treści i emocji).

Niezależnie od przedstawionej klasyfikacji wspomnieć należy również o zabawach multisensorycznych jako o jednym z głównych filarów służących do realizacji niniejszego programu.

Zabawy multisensoryczne – czyli takie, które angażują kilka lub wszystkie zmysły bawiącego się dziecka. Pojawiają się one w spontanicznych działaniach dzieci bez względu na ich wiek i wynikają z

naturalnej potrzeby odkrywania świata. Zauważmy, że im młodsze jest dziecko, tym intensywniej eksploruje świat wszystkimi dostępnymi mu kanałami – niemowlęta i bardzo małe dzieci niemalże stale odkrywają najbliższe otoczenie za pomocą zmysłu smaku („jedzą”, smakują wszystko, co pragną poznać i zbadać).

Z mojego doświadczenia, praktycznej wiedzy o nauczaniu dzieci języka angielskiego oraz z opinii specjalistów (Baines, 2008) wynika, że odpowiednio przygotowane zabawy multisensoryczne stanowią istotne narzędzie wspomagające proces uczenia się języka obcego.

W realizacji niniejszego programu nieoceniona będzie zatem praktyka planowania zajęć pod względem aktywizacji zmysłów dzieci (należy uwzględniać cztery główne kanały sensoryczne: wzrokowy, słuchowy, dotykowy, kinestetyczny i – w miarę możliwości – aktywizować również zmysły węchu i smaku).

Proponowane zabawy multisensoryczne (pomysły autorskie):

- *Wyłącz wzrok!* – zachęcanie dzieci do rozpoznawania i nazywania osób, zwierząt, obiektów, zjawisk przy wykorzystaniu wszystkich zmysłów oprócz wzroku, np.:
 - za pomocą dotyku – przez materiał worka, tkaninę, wkładając dłonie do pudełka, za zasłonę; dotykając tylko fragmentu badanego obiektu lub jego faktury,
 - za pomocą słuchu – słuchając odgłosów wydawanych przez autentyczne przedmioty (realia) używane przez nauczyciela lub inne dzieci w grupie; odgłosów odtwarzanych z nagrań lub dźwięków wydawanych przez nauczyciela (czy też inne osoby w grupie) naśladującego zwierzę, przedmiot lub człowieka; nasłuchując odgłosów z otoczenia i próbując nazwać źródła dźwięku w języku obcym – w sali i poza nią;
 - za pomocą smaku i węchu – np. próbując rozpoznać artykuły spożywcze,
- chodzenie bosymi stopami po przedmiotach, których nazwy dzieci usłyszą,
- lepienie z plasteliny, ciastoliny, masy solnej, rysowanie na nich za pomocą patyczków, odciskanie kształtów i faktur, wyklejanie nimi obrazków,
- lepienie babek z piasku kinetycznego (np. przygotowanego z mąki i oleju jadalnego), rysowanie na nim palcami i patyczkami,
- chowanie drobnych przedmiotów w sypkim materiale (ryżu, grochu, papierowych kuleczkach, itd.), odnajdywanie ich we właściwej kolejności za pomocą dotyku i/lub ich nazywanie,
- zabawy twórcze, plastyczne i konstrukcyjne, w których dzieci mogą używać rozmaitych, stymulujących zmysły materiałów (np. waty, brokatu, różnych rodzajów tkanin o rozmaitej fakturze, liści, jarzębiny, żółędzi),
- zabawy ruchowe (tematyczne, z elementami dramy i/lub pantomimy, muzyczne, sportowe).

6. Rozwój wrażliwości interkulturowej (*intercultural awareness*)

Każde dziecko w naturalny sposób przejawia zaniepokojenie światem i całą swoją istotą pragnie poznawać otaczającą je rzeczywistość. W oparciu o obserwację małych uczniów oraz doświadczenie w prowadzeniu zajęć dla dzieci w wieku przedszkolnym mogę stwierdzić, że w rezultacie uczenia się języków obcych, dziecko:

- zostaje wyposażone w konkretne narzędzia wspierające efektywną komunikację w świecie ulegającym coraz większej globalizacji,
- ma możliwość rozwijania wrażliwości na inne kultury (*intercultural awareness*).

Wrażliwość interkulturową tworzą wiedza, świadomość i zrozumienie relacji (a więc świadomość istnienia podobieństw i różnic) pomiędzy społecznościami rozmówców (Coste i in., 2003). Jej posiadanie pozwala komunikującym się w różnych językach lepiej się zrozumieć (Pamuła-Behrens, 2015).

Przykładowe sposoby wspierania rozwoju wrażliwości interkulturowej, zalecane w niniejszym programie w oparciu o literaturę (Pamuła-Behrens, 2015) oraz wiedzę praktyczną, to m.in.:

- rozbudzanie w dziecku naturalnej chęci poznawania tego, co inne, różne od dotychczas poznanych osób, miejsc, zjawisk,
- krzewienie szacunku do innych kultur, narodowości, ras oraz inności jako takiej,
- wprowadzanie materiałów dydaktycznych i zabaw przedstawiających obyczaje innych kręgów kulturowych,
- umożliwianie dzieciom osłuchiwania się z naturalnym językiem używanym przez jego rodzimych użytkowników, np. poprzez słuchanie piosenek i historyjek,
- organizowanie wycieczek do miejsc, w których dzieci mogą spotkać się z przedstawicielami obcej kultury (np. do zaprzyjaźnionej szkoły językowej, w której nauczają rodzimi użytkownicy języka obcego),
- organizowanie spotkań z rodzimymi użytkownikami języka obcego podczas zajęć z języka.

Na tym etapie rozwoju dziecka ważne jest również kształtowanie poczucia tożsamości narodowej i poczucia przynależności do określonego kręgu językowego i kulturowego.

II. UCZESTNICY PROCESU EDUKACYJNEGO

A. Dzieci

Dzieci w wieku przedszkolnym znajdują radość i satysfakcję w aktywności fizycznej i poznawczej, a główną motywację do działania stanowią ich własne pragnienia (Matejczuk, 2014). Okres między trzecim a szóstym/siódмым rokiem życia to czas dużych, dynamicznych zmian zachodzących w wielu sferach dotyczących rozwoju fizycznego, społecznego, emocjonalnego, moralnego, poznawczego i komunikacyjnego dzieci. W tym właśnie okresie przygotowują się one do coraz bardziej niezależnego funkcjonowania i przyjmowania coraz większej odpowiedzialności – wypełnienia obowiązku szkolnego. Etap edukacji przedszkolnej stanowi swego rodzaju przejście od okresu wczesnego dzieciństwa do okresu szkolnego – to wtedy dziecko uczy się wyrażania własnych pragnień w akceptowany przez świat zewnętrzny sposób, z uwzględnieniem potrzeb i pragnień innych ludzi.

Przygotowując się do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym, warto wziąć pod uwagę ich charakterystyczne cechy rozwojowe. Szczególnie ważny z perspektywy zajęć językowych jest rozwój ruchowy, który umożliwia organizowanie różnorodnych ćwiczeń językowych. Kluczową rolę odgrywa także zabawa (Karbowniczek, 2011; Matejczuk, 2014).

W procesie nauczania języków obcych w grupach przedszkolnych duże znaczenie ma dostosowanie długości trwania zajęć do czasu koncentracji uwagi dzieci oraz świadome planowanie aktywności w sposób umożliwiający optymalne wykorzystanie tego czasu.

Pracując z małymi i bardzo małymi dziećmi, warto pamiętać, że choć każde z nich rozwija się we własnym rytmie to charakterystyka poszczególnych etapów rozwojowych wskazuje pewne cechy wspólne, których znajomość ułatwia planowanie efektywnego procesu nauczania.

Poniższe zestawienie przedstawia najważniejsze kierunki rozwoju w omawianych obszarach u trzy-, cztero-, pięcio- i sześciolatków:

Tabela 1. Charakterystyka cech rozwojowych dzieci w wieku przedszkolnym (opracowanie własne na podstawie m.in. Brzezińska i in., 2005.; Petty 2016)

Trzylatki	
Obszar rozwoju	Cechy charakterystyczne
Czas koncentracji uwagi	Zabawa własna – ok. 15 minut. Koncentracja na zajęciach przedszkolnych – 5–10 minut.
Rozwój ruchowy	Trzylatki szybko się męczą i szybko regenerują siły Trzyletnie dzieci mają wciąż słabo rozwinięte mięśnie, giętki i wrażliwy kościec, a także słabe i rozciągliwe więzadła stawowe. Jednostajna pozycja jak również monotonny i dłużej trwający ruch są dla nich wyczerpujące. Metodyka nauczania języka obcego Warto pamiętać o szczególnie ważnej zasadzie przemienności proponowanych rodzajów aktywności. Elementy dynamiczne (ruch, taniec) powinny być uwzględnione w planie zajęć na zmianę ze spokojniejszymi, wyciszającymi i umożliwiającymi odpoczynek (układanie sekwencji obrazkowych, budowanie z klocków, aktywność twórcza). Zalecany, orientacyjny czas trwania jednej aktywności: oba rodzaje aktywności powinny trwać krótko – średnio 2–3 minuty.
Motoryka mała	Manipulacja dużymi elementami, ilustracje z niewielką liczbą szczegółów Dzieci w tym wieku potrafią zostawić ślad na kartce papieru dowolnie wybranym narzędziem do pisania lub malowania. Zazwyczaj umieją narysować pionową i poziomą linię prostą, krzyżyk oraz koło, a także odróżnić pismo od innych form graficznych. Budują wieżę z około ośmiu elementów, samodzielnie wykonują podstawowe czynności higieniczne. Metodyka nauczania języka obcego Warto zrezygnować z bardzo szczegółowych i wymagających dłuższego skupienia kart pracy (lub innych ćwiczeń angażujących motorykę małą) na rzecz takich, które jednocześnie pomagają utrwalić wprowadzany materiał, ćwiczyć sprawność manualną w zakresie dziecięcych możliwości, a nie wymagają koncentracji uwagi na dłużej niż kilka minut.
Rozwój poznawczy	Doświadczanie świata tu i teraz Na tym etapie dziecko skupia się tylko na tym, co się dzieje tu i teraz. Jego rozwój poznawczy pobudzany jest poprzez obserwację otoczenia i zainteresowanie konkretnymi bodźcami. Jeśli otoczenie bogate jest w interesujące dla dziecka bodźce, angażuje się ono w aktywności pobudzające jego rozwój poznawczy. Metodyka nauczania języka obcego Techniki i aktywności stymulujące rozwój poznawczy na zajęciach językowych to

	m.in.: • grupowanie przedmiotów według podobieństw (koloru, rozmiaru, rodzaju), • zabawa w rozpoznawanie przedmiotów po kształcie lub fragmencie widocznym na ilustracji, • zabawy motywujące, oparte na metodzie TPR, podczas których dziecko może spełniać prośby, takie jak: Pomóż mi! (<i>Help me!</i>), Czy mógłbyś...? (<i>Could you...?</i>), Zgadnij! (<i>Guess!</i>), • powtarzanie krótkiego wierszyka lub piosenki (krótkie teksty stanowią doskonałą bazę budowania słownictwa podczas zajęć językowych), • zabawy muzyczno-ruchowe – trzylatki bardzo pozytywnie reagują na muzykę i chętnie uczestniczą w takich zabawach, • rysowanie i malowanie – pomagają dzieciom wyciszyć się i ćwiczyć zdolność koncentracji, co z kolei umożliwia skuteczniejsze utrwalanie struktur językowych.
Rozwój społeczno-emocjonalny	Naśladowanie innych U dziecka w tym wieku zaobserwować można coraz większe otwarcie na współpracę, entuzjazm wobec zawierania nowych znajomości oraz coraz większą chęć komunikowania się i wyrażania słowami własnych emocji. Pomimo większej potrzeby bycia częścią grupy dzieci nie potrafią jeszcze razem się bawić – wspólna zabawa polega raczej na naśladowaniu innego dziecka. Metodyka nauczania języka obcego Trzylatki chętnie uczestniczą w zabawach pozwalających na powtarzanie słów oraz ruchu, gestów i mimiki. Warto wykorzystać tę chęć, wprowadzając na zajęcia językowe: • zabawy ruchowe, np. przypisywanie ruchu do słów i wyrażeń w celu zobrazowania ich znaczenia, • zabawy z elementami pantomimy, np. szarady, • zabawy z elementami dramy, np. odgrywanie historyjek całym ciałem.
Rozwój językowy	Mówię o tym, co widzę i czego doświadczam W tym wieku widać u dzieci znaczący wzrost sprawności językowej oraz powiększenie zakresu słownictwa. Widać rosnącą chęć komunikowania się z innymi, pomimo że wciąż jeszcze otoczenie może mieć trudność w zrozumieniu komunikatów werbalnych wysyłanych przez dziecko. Wypowiedzi trzylatków mają głównie charakter sytuacyjny i synpraktyczny – nawiązują do wykonywanych w danej chwili czynności lub do osób, z którymi dziecko ma w danym momencie bezpośredni kontakt. Metodyka nauczania języka obcego Zajęcia językowe w tej grupie wiekowej powinny zatem skupiać się wokół tematyki związanej z bezpośrednim otoczeniem dzieci oraz sytuacjami i zjawiskami postrzeganymi przez nie w danym momencie.
Czterolatki	
Obszar rozwoju	Cechy charakterystyczne

Czas koncentracji uwagi	Zabawa własna – ok. 20 minut (dłużej, jeśli dziecko robi coś bardzo interesującego dla niego samego). Koncentracja na zajęciach przedszkolnych – 10–15 minut.
Rozwój ruchowy	Coraz lepiej rozwinięta koordynacja, głód ruchu W tym wieku dzieci zdobywają nowe umiejętności motoryczne przejawiające się m.in. w łączeniu prostych ruchów w kombinacje ruchowe (np. bieg i skok, chwyt i rzut piłką). Dziecko staje się coraz sprawniejsze, szybsze, a jego ruchy charakteryzuje większa koordynacja. Dziecko w tym wieku cechuje duża potrzeba ruchu (tzw. głód ruchu), co podczas zajęć językowych może się przejawiać jako niemożność usiedzenia w jednym miejscu. Do posiadanych przez czterolatka umiejętności ruchowych zaliczyć można: • dość szybki bieg, • wspinanie się na drabinki (oraz sprzęty do tego nieprzeznaczone), • jazdę na rowerze i hulajnodze, • skakanie obunóż i na jednej nodze, • przeskakiwanie nad przeszkodami płaskimi, • wskakiwanie do środka (obróczy, rozłożonej szarfy), • chwytanie piłki oburącz, • chwilowe stanie na jednej nodze – z otwartymi oczami, • przejście po ławeczce. Metodyka nauczania języka obcego Coraz większe umiejętności oraz energię rozpierającą czterolatka warto przekierować na aktywności wymagające ruchu, np.: • odgrywanie ruchem piosenek oraz historyjek, • szukanie przedmiotów oraz obrazków ukrytych lub rozłożonych w sali, • przynoszenie/odnoszenie/umieszczanie przedmiotów we wskazanych miejscach.
Motoryka mała	Wzrost sprawności manualnej W zakresie sprawności manualnej zaobserwować można rozwój umiejętności rysowania, związany z dojrzewaniem połączeń nerwowych odpowiedzialnych za drobne ruchy dłoni i palców. Ćwiczenie w rysowaniu coraz bardziej różnorodnych obiektów skutkuje wzmocnieniem muskulatury dłoni i palców i, w konsekwencji, wzrostem sprawności manualnych. Do umiejętności obserwowanych u dzieci w tym okresie zaliczyć można: • pewniejszy chwyt narzędzi rysunkowych, • większy nacisk kredki na papier, • rysowanie małych i dużych kół, trójkątów, krzyżyków, iksów, gwiazdek itp. • coraz dokładniejsze kolorowanie, • poprawne trzymanie nożyczek, • samodzielne wycinanie po narysowanej linii prostej, • modelowanie z plasteliny: kulek, wałeczków, • malowanie na konkretny temat, • manipulowanie drobnymi elementami układanki.

	Metodyka nauczania języka obcego Z perspektywy prowadzenia zajęć językowych w tej grupie wiekowej wzrost sprawności manualnych warto wykorzystać podczas ćwiczeń z kartami pracy (np. kolorowanie określonych elementów, łączenie, dorysowywanie prostych kształtów, zaznaczanie) oraz z elementami wyprawki (np. wypychanie).
Rozwój poznawczy	Lepsza pamięć U dziecka czteroletniego zaobserwować można pojawienie się pierwszych strategii zapamiętywania. Pamięć dziecka w tym wieku jest zdecydowanie bardziej pojemna niż pamięć trzylatka. Czterolatek potrafi zazwyczaj: • odtworzyć szereg złożony z 4 cyfr, • wiernie odtworzyć zdanie złożone z 4–6 wyrazów, • odtworzyć kolejność 3–4 dźwięków, • odtworzyć ułożenie 5 przedmiotów, • powiedzieć, co się znajduje na odwróconym obrazku (jeśli miało czas, by mu się przyjrzeć). Rozproszenie uwagi Uwaga dziecka na tym etapie rozwoju jest dowolna. Oznacza to, że koncentruje się ono na tym, co jest dla niego interesujące, i bardzo łatwo ulega rozproszeniu. Niemniej dziecko potrafi skupić się już na słuchaniu coraz dłuższych (interesujących dla niego) bajek i opowieści, a nawet śledzić przebieg akcji i dostrzegać związki przyczynowo-skutkowe. Wyobraźnia bez granic Czterolatki mają właściwie nieograniczoną wyobraźnię – są w stanie wymyślać swoich towarzyszy zabaw oraz wszelkie nieprawdopodobne historie. Granica pomiędzy ich światem wyobraźni a światem rzeczywistym jest bardzo cienka. Doświadczenie Dzieci czteroletnie uczą się poprzez doświadczenie – manipulację przedmiotami, konstruowanie, oglądanie ilustracji, obserwację przyrody i otoczenia, przysłuchiwanie się rozmowom, prowadzenie dialogu z innymi dziećmi oraz zadawanie pytań. Potrafią dostrzegać podobieństwa i różnice między przedmiotami oraz dobierać przedmioty ze względu na ich przeznaczenie. Metodyka nauczania języka obcego Z perspektywy zajęć językowych oznacza to, że podczas pracy z dziećmi można wprowadzać następujące sposoby utrwalania materiału: • układanie przedmiotów lub obrazków w określonej kolejności, • uczenie się piosenek i rymowanek, • wykorzystywanie wzrastającej wrażliwości słuchowej do utrwalania sekwencji wyrazów (z wykorzystaniem różnej barwy i intonacji), • zabawy z kartami obrazkowymi typu Czego brakuje? (<i>What's missing?</i>) lub Znajdź (<i>Find</i>),

	• słuchanie historyjek i śledzenie przedstawiających je ilustracji, • wprowadzanie wizualizacji (wyobrażania sobie sytuacji lub obiektów opisywanych przez nauczyciela), • manipulowanie przedmiotami, • zabawa układankami, • porządkowanie przedmiotów pod względem podobieństw, wskazywanie różnic pomiędzy przedmiotami.
Rozwój społeczno-emocjonalny	Potrzeba bycia częścią grupy Czterolatek uważnie obserwuje rówieśników, którzy stopniowo stają się coraz większymi autorytetami godnymi naśladowania. Dziecko odczuwa wyraźną potrzebę bycia częścią grupy. Fakt posiadania różnych umiejętności przez kolegów i koleżanki wywołuje u dziecka w tym wieku silną motywację do podejmowania wyzwań i uczenia się. Ponadto czterolatek poprzez obserwację rozpoznaje stan emocjonalny rówieśników i dostosowuje się do niego. Równolegle wzrasta u niego świadomość własnych uczuć i umiejętność ich nazywania. Czterolatki potrafią także lepiej panować nad złością. Są skłonne do refleksji nad własnym zachowaniem oraz do jego oceny. Metodyka nauczania języka obcego Wzrastająca potrzeba bycia częścią grupy i uzyskania jej akceptacji motywuje czterolatki do działania. Warto wykorzystać tę potrzebę i zachęcać dzieci do naśladowania pozytywnych wzorców oraz zgodnej współpracy na zajęciach językowych.
Rozwój językowy	Rozmowność Dziecko czteroletnie ma już spory zasób wiedzy i pragnie się nią dzielić, co przejawia się chęcią do rozmów. Nieświadomie buduje zdania i coraz dłuższe wypowiedzi, posługując się bardziej poprawną składnią i fleksją. Potrafi również szczegółowo opisywać ilustracje, a nawet prowadzić rozważania abstrakcyjne na ich temat (np. co czują postacie znajdujące się na ilustracji, jakie konsekwencje mogą mieć wykonywane przez nie czynności). Metodyka nauczania języka obcego Warto aktywizować tę charakterystyczną dla czterolatek chęć uczestniczenia w rozmowie poprzez zadawanie prostych pytań w języku obcym, na które dziecko będzie potrafiło udzielić słownej odpowiedzi.
Pięciolatki	
Obszar rozwoju	Cechy charakterystyczne
Czas koncentracji uwagi	Zabawa własna w skupieniu – nawet 30 minut. Koncentracja na zajęciach zorganizowanych – 15–20 minut.
Rozwój ruchowy	Zawsze w ruchu Dziecko w tym wieku ma coraz lepszą koordynację. Jest bardzo sprawne fizycznie oraz odczuwa ogromną potrzebę aktywności fizycznej. Odczuwa również satysfakcję w zdobywaniu i sprawdzaniu już zdobytych umiejętności. Nawet

	podczas zajęć z natury statycznych (np. rysowanie) wciąż się rusza. W tym czasie ogromną korzyść mają dla dziecka wszelkiego rodzaju zajęcia ruchowe (gimnastyka, taniec, pływanie). Metodyka nauczania języka obcego Warto pamiętać o tym, że dziecko na tym etapie rozwoju nie potrafi jeszcze długo skoncentrować się na jednej czynności i potrzebuje częstych zmian aktywności – należy uwzględnić to w planowaniu zajęć językowych (naprzemiennie: aktywność wymagająca koncentracji oraz aktywność ruchowa).
Motoryka mała	Precyzja Mimo że motoryka mała rozwija się teraz wolniej niż motoryka duża i w tym obszarze zaobserwować można znaczne zmiany. Widoczna jest większa precyzja ruchów dłoni i palców oraz rozwój koordynacji wzrokowo-ruchowej. Dzieci w tym wieku zazwyczaj swobodnie potrafią posługiwać się kredkami, mazakami czy nożyczkami. Metodyka nauczania języka obcego Umożliwia to wprowadzanie bardziej urozmaiconych aktywności opierających się na dobrze rozwiniętych sprawnościach manualnych, np. bardziej złożonych zadań na kartach pracy oraz uwzględnieniu składania, klejenia czy wycinania pomocy dydaktycznych.
Rozwój poznawczy	Ciekawość świata Dla dziecka pięcioletniego charakterystyczna jest ciekawość poznawcza. Przejawia się ona w poszukiwaniu i bardzo szybkim przyswajaniu wiedzy (oraz szybkim jej zapominaniu), w ogromnej ciekawości świata, zadawaniu pytań (Dlaczego? Po co? Kiedy?). Nauka przez doświadczenie i stymulację zmysłów Dziecko w tym wieku najłatwiej zapamiętuje te rzeczy, które może zobaczyć i których może dotknąć (pamięć konkretno-obrazowa). Potrafi bardzo szybko nauczyć się tekstu wiersza lub piosenki, zwłaszcza jeśli są rymowane i rytmiczne. Wrażliwość słuchowa Dziecko w tym wieku obserwuje się wzrost wrażliwości słuchu muzycznego: zdolności rozpoznawania melodii oraz utrzymania tonacji i rytmu. Wyobraźnia Bujna wyobraźnia, charakterystyczna dla dzieci pięcioletnich, skutkuje silnym przeżywaniem czytanych i oglądanych bajek, a co za tym idzie – lepszym ich zapamiętywaniem. Metodyka nauczania języka obcego Wzrost wrażliwości słuchowej wpływa na zdolność naśladowania melodii, rytmu i naturalnego akcentu języka obcego.

	Duże emocjonalne zaangażowanie w słuchanie i oglądanie opowieści oznaczają, że wiedza wprowadzona poprzez opowiadanie, słuchanie i odgrywanie historyjek oraz bajek zostaje skuteczniej utrwalona.
Rozwój społeczno-emocjonalny	Empatia Pięciolatek potrafi wykazać się zrozumieniem wobec emocji własnych oraz emocji innych osób. Posiada już umiejętność przewidywania reakcji emocjonalnych w określonych sytuacjach. Zabawa Grupa rówieśnicza wciąż pełni bardzo ważną rolę w życiu dziecka, podobnie jak zabawa, która pozwala na rozwój w sferze ruchowej, poznawczej oraz emocjonalnej. Z tego względu zabawa powinna stanowić główną aktywność w tym okresie życia. Metodyka nauczania języka obcego Dzieci w tym wieku darzą szczególnym upodobaniem zabawy ruchowe (odpowiadające ich potrzebie aktywności fizycznej), tematyczne (np. w dom) oraz z podziałem na role (z elementami dramy). Taki rozkład dziecięcych zainteresowań stwarza doskonałe warunki do wprowadzania i utrwalania słownictwa na zajęciach językowych.
Rozwój językowy	Duży zakres słownictwa Pięciolatek posługuje się językiem już na tyle sprawnie, że jest w stanie efektywnie komunikować się z otoczeniem. Ma on duży zakres słownictwa i potrafi w sposób obrazowy opisywać zdarzenia i sytuacje. Ma również coraz większą świadomość istnienia sylab oraz rymów. Metodyka nauczania języka obcego Rozwój świadomości językowej pozwala na wprowadzanie coraz bardziej złożonych struktur językowych, poszerzanie słownictwa oraz kładzenie większego nacisku na komunikację. Planując zajęcia językowe z pięciolatkami, warto zarezerwować czas na wprowadzanie zabaw, których celem jest np.: • szukanie obrazków, których nazwy się rymują, • powtarzanie wierszyków, piosenek lub przyśpiewek w dialogu, • powtarzanie stałych zwrotów, w których dzieci mogą wymieniać jedną lub dwie części mowy na inne (<i>One, two, three! One, two, three! I can see... a green ball /a purple yo-yo/pink blocks! Play with me!</i>).
Sześciolatki	
Obszar rozwoju	Cechy charakterystyczne
Czas koncentracji uwagi	Zabawa własna w skupieniu – nawet 40 minut. Koncentracja na zajęciach zorganizowanych – 20–30 minut.
Rozwój ruchowy	Zręczność, koordynacja, zwinność i współzawodnictwo Sześciolatnie dzieci charakteryzują się płynnymi, skoordynowanymi i

	harmonijnymi ruchami. Wzrost koordynacji pozwala im zapamiętać i wykonać kombinację kilku prostych ruchów. Do wykonywanych z łatwością aktywności ruchowych zaliczyć można: • łapanie piłki, • skakanie, • pokonywanie przeszkód, • ćwiczenia równoważne. Dzieci w tym wieku również chętniej współzawodniczą ze sobą. Metodyka nauczania języka obcego Podczas planowania zajęć z języka obcego warto zatem zarezerwować sporo czasu na aktywności ruchowe, a także na te z elementami łagodnej rywalizacji. Należą do nich m.in.: • biegi przez tory przeszkód, podczas których zadaniem dzieci może być dotykanie właściwych obrazków lub przedmiotów, nazywanie, przynoszenie lub porządkowanie ich pod względem podobieństw, układanie elementów w całość, • gry z podziałem na drużyny, z których każda wykonuje określone przez nauczyciela zadania i ma szansę otrzymać punkt za właściwą jego realizację lub poprawną odpowiedź.
Motoryka mała	Rozwój sprawności grafomotorycznej Można zaobserwować wzrost sprawności podczas wykonywania czynności, takich jak zapinanie guzików, posługiwanie się łyżką, grzebieniem czy przyborami do pisania i malowania. Dzieci w tym wieku doskonałą również sprawność grafomotoryczną, dzięki czemu mogą przygotowywać się już do nauki pisania. Metodyka nauczania języka obcego Warto wykorzystać wysoki stopień rozwoju motoryki małej podczas zajęć językowych, w aktywnościach takich jak: • uzupełnianie kart pracy z dużą liczbą szczegółów, • manipulowanie elementami wyprawki, • układanie drobnych przedmiotów i manipulowanie nimi, • zabawy tematyczne, z elementami dramy czy pantomimy, oparte na metodzie TPR, w których dzieci wykonują coraz bardziej skomplikowane czynności nazywane przez nauczyciela.
Rozwój poznawczy	Lepsza pamięć i koncentracja Uwaga dziecka nadal jest mimowolna i ukierunkowana na silne, atrakcyjne bodźce. Ciekawe i nienujące z perspektywy sześciolatka zabawy są najskuteczniejszym czynnikiem pozwalającym na efektywne utrwalanie wiedzy. Z drugiej strony, można zaobserwować wydłużanie się czasu koncentracji uwagi oraz rozwój pamięci słowno-logicznej (dzieci lepiej pamiętają materiały wizualne, czynności ruchowe, manipulacyjne oraz te, które wywołują u niego emocje). Metodyka nauczania języka obcego Sześciolatki nadal potrzebują częstych zmian podczas zajęć oraz aktywności,

	które z ich perspektywy są bardzo atrakcyjne, jednak mają zdecydowanie dłuższy czas koncentracji uwagi oraz lepszą pamięć niż dzieci młodsze. Pozwala to zaplanować zajęcia z wykorzystaniem bardziej rozbudowanych aktywności, a także znacząco poszerzać realizowany materiał leksykalny i gramatyczny.
Rozwój społeczno- -emocjonalny	Coraz większa świadomość intelektualna, społeczna, moralna i estetyczna Sześciolatki mogą bardziej świadomie i intensywnie przeżywać uczucia wyższe. Uczą się także panować nad swoimi słownymi i ruchowymi reakcjami, a także podporządkowywać zasadom i normom. Nadal jednak ulegają dość zmiennym i silnym uczuciom i nastrojom. Metodyka nauczania języka obcego Z perspektywy prowadzenia zajęć językowych warto wykorzystać fakt, że sześciolatki mają silną potrzebę zachowania się zgodnie z zasadami reprezentowanymi przez osoby, z którymi pragną się identyfikować. Kierowanie ich uwagi na pożądane wzorce zachowań oraz podkreślanie pozytywnych konsekwencji postępowania w zgodzie z nimi może wpłynąć korzystnie na atmosferę i dyscyplinę podczas spotkań z językiem obcym.
Rozwój językowy	Własne zdanie Dzieci sześciolatnie są nadal bardzo ciekawe świata, chętnie zadają pytania na interesujące je tematy, a także wyrażają własne opinie. Język używany przez dzieci staje się coraz bardziej poprawny i złożony. Wrażliwość słuchowa Sześciolatki nadal wykazują dużą wrażliwość słuchową, a poza tym potrafią powtórzyć niemal wszystkie dźwięki. Są także w stanie wychwycić drobne różnice między podobnymi dźwiękami. Metodyka nauczania języka obcego Wykorzystanie komunikatywności dzieci na tym etapie rozwoju stanowi godną polecenia praktykę podczas zajęć z języka obcego. Warto pomagać dzieciom w formułowaniu wypowiedzi w języku obcym i uświadamiać im, że stanowi on realne narzędzie komunikowania się z innymi ludźmi. Połączenie wysokiej świadomości językowej dzieci, ich dużej rozmowności oraz łatwości w bezbłędnym naśladowaniu poprawnej wymowy to doskonałe warunki do osiągnięcia sukcesu w nauce języka obcego.

B. Nauczyciele

Przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym w placówkach przedszkolnych może być realizowane przez:

- *nauczyciela lub nauczycieli, którym dyrektor powierzył dany oddział, jeśli posiadają kwalifikacje do nauczania języka obcego nowożytnego w przedszkolu, albo*
- *nauczyciela, posiadającego kwalifikacje do nauczania języka obcego nowożytnego, który będzie prowadził zajęcia związane tylko z przygotowaniem dzieci do posługiwania się językiem obcym*

nowożytnym.

Wymagania kwalifikacyjne do nauczania języków obcych w przedszkolach określają aktualne przepisy prawa oświatowego (Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, z późniejszymi zmianami). Oznacza to, że zajęcia językowe w przedszkolu mogą być prowadzone przez nauczycieli wychowania przedszkolnego z odpowiednim przygotowaniem w zakresie znajomości języka obcego i jego metodyki lub przez nauczycieli filologów o odpowiedniej specjalności nauczycielskiej.

Jednakże niezależnie od pierwszej specjalizacji nauczyciela, specyfika i wielowymiarowość pracy z dzieckiem w wieku przedszkolnym wymaga szerokiej wiedzy i kompetencji zarówno na polu językowym, jak i pedagogicznym (Piotrowska-Skrzypek, 2015).

Odpowiedzialność spoczywająca na nauczycielu jest szczególna z uwagi na to, że w wieku przedszkolnym intensywnie kształtuje się osobowość dziecka, a postawa, sposoby pracy oraz wartości wyznawane przez nauczyciela mają bezpośredni wpływ na jego rozwój w sferze poznawczej, społecznej, emocjonalnej, etycznej i fizycznej. Nauczyciel nie jest jedynie osobą przekazującą wiedzę, lecz przewodnikiem, inspiratorem, organizatorem bezpiecznych doświadczeń edukacyjnych oraz autorytetem budującym dobrostan i poczucie bezpieczeństwa dzieci.

W książce *Pedagogika przedszkolna*, Anna Klim-Klimaszewska zauważa: *nauczycielem powinna być osoba wykształcona ogólnopedagogicznie, posiadająca kompetencje interdyscyplinarne, zdolna do nauczania zintegrowanego i dostrzegająca ważne tematy współczesnego świata* (2010, s. 178).

Powinna cechować się także innowacyjną postawą, która wyraża się w potrzebie i umiejętności twórczej pracy w dziedzinie związanej z wykonywaniem zawodu. Tak rozumiana kreatywna praca wzmacnia bowiem jego autorytet i wpływa na rozwój mistrzostwa pedagogicznego.

Twórczego nauczyciela cechują także: stanowczość, silna motywacja, szerokie zainteresowania, zamiłowanie do pracy, upór w dążeniu do celu, inicjatywa, krytycyzm, wiara we własne siły, otwartość intelektualna (...). Cechować go musi także odwaga, wewnętrzne dążenie do doskonalenia siebie, zawodowa mądrość i uczciwość. Musi być nauczycielem poszukującym, wytrwałym i elastycznym (Klim-Klimaszewska, 2010, s. 178).

Podsumowując – nauczyciel pracujący z dziećmi w wieku przedszkolnym osiągnie lepsze rezultaty oraz większą satysfakcję z prowadzenia edukacji językowej, jeśli:

- posiada przygotowanie pedagogiczne i metodyczne do pracy z dziećmi,
- dobrze zna swoich podopiecznych – dzięki czemu może dostosowywać formy i techniki pracy do ich indywidualnych potrzeb, stylów uczenia się oraz zasad edukacji włączającej,
- dba o integrację programu wychowania przedszkolnego z programem edukacji językowej,
- ma twórcze podejście do pracy i z pasją realizuje proces dydaktyczny,
- potrafi swobodnie używać różnorodnych technik i metod nauczania, szczególnie tych bazujących na pracy z ciałem, ruchem, gestem, mimiką oraz głosem,
- stosuje twórcze podejście do pracy, budując u dzieci sprawczość, motywację wewnętrzną oraz nastawienie na rozwój,
- podczas zajęć wykorzystuje podejście, metody i sposoby pracy uwzględniające indywidualne cechy i potrzeby dzieci, a także pozwalające na pełne wykorzystanie ich potencjału,
- jest w stałym kontakcie z rodzicami dzieci i informuje ich o procesie uczenia się języka obcego, postępach oraz wyzwaniach, z jakimi się spotykają, służąc również wskazówkami na temat ewentualnej pracy językowej w domu.

Nauczyciel wychowania przedszkolnego spędza z dziećmi większą część dnia, doskonale zna program edukacji przedszkolnej, dzięki czemu może wplatać elementy języka obcego w codzienne zajęcia przedszkolne. Bardzo dobrą praktyką jest używanie języka obcego w naturalnym kontekście codziennych sytuacji (witanie i żegnanie się, zadawanie pytań o preferencje kulinarne podczas posiłków, zachęcanie do sprzątanía z wykorzystaniem tekstu piosenki porządkowej itp.). Ponadto warto ustalić określony czas przeznaczony na regularne zajęcia językowe.

Nauczyciel filolog dysponuje przede wszystkim wysokimi kwalifikacjami językowymi, jest również jednoznacznie kojarzony przez dzieci z zajęciami języka obcego, co może pomóc w motywowaniu ich do praktycznych prób używania tego języka. Nieodzowna jest współpraca nauczyciela filologa i nauczyciela wychowania przedszkolnego, dzięki której nauczyciel prowadzący zajęcia językowe może uzyskać cenne informacje dotyczące dzieci, preferowanych przez nie aktywności, skutecznych sposobów wspierania samoregulacji emocjonalnej i wyciszania w danej grupie oraz obszarów, w których możliwa jest integracja edukacji językowej i przedszkolnej.

Nauczyciel wychowania przedszkolnego może także wspierać nauczyciela filologa obecnością podczas zajęć językowych, jednocześnie przyswajając materiał opanowywany przez dzieci, aby potem wykorzystywać go podczas codziennych zajęć z dziećmi.

C. Rodzice

Postawa rodziców wobec językowej edukacji ich dzieci ma bezpośredni wpływ na to, jakie podejście do uczenia się języków obcych będą one reprezentować w późniejszym wieku. Wśród rodziców napotkać można skrajne postawy – od przekonania o braku wartości wprowadzania zajęć językowych w tak wczesnym wieku, po nieadekwatne wyobrażenia o tym, jak powinny one wyglądać oraz jakich należy się spodziewać rezultatów. Niekiedy zdarza się, że rodzice oczekują, że dzieci będą głośno prezentować przyswojone podczas nauki słownictwo, więc wywierając na nie presję, osiągają skutek odwrotny do zamierzonego.

Z tych względów współpraca nauczyciela z rodzicami odgrywa niebagatelną rolę w procesie nauczania (Szplit, 2016). Do dobrych praktyk zalecanych w tym zakresie w celu realizacji niniejszego programu należą zatem:

- poinformowanie rodziców na początku roku, jak przebiega proces uczenia się obcego języka u małych dzieci i o przyjętych metodach pracy oraz udzielenie odpowiedzi na dotyczące ich pytania,
- poinformowanie rodziców na początku roku, z jakiego programu, podręcznika i pomocy dydaktycznych dzieci będą korzystać, a także umotywowanie ich wyboru,
- udostępnienie rodzicom programu nauczania do wglądu i udzielenie odpowiedzi na dotyczące go pytania,
- stały kontakt z rodzicami i systematyczne informowanie ich o postępach językowych dzieci lub wyzwaniach, z którymi się mierzą,
- w razie potrzeby oraz jeśli rodzice wyrażą taką chęć, proponowanie ćwiczeń w domu dla tych dzieci, które mają trudności w nauce lub dla tych, które potrzebują większych wyzwań,
- zorganizowanie tablicy informacyjnej, na której nauczyciel umieszcza informacje o aktualnie realizowanym materiale oraz dodatkowe karty pracy lub propozycje zabaw w domu,
- przysyłanie materiałów i informacji za pomocą poczty elektronicznej do rodziców, którzy wyrażą

chęć ich otrzymywania,

- przygotowanie przedstawienia (podsumowującego pracę dzieci na koniec roku lub semestru), podczas którego rodzice mogą posłuchać piosenek, wierszyków, zapoznać się ze słownictwem poznany przez ich pociechy,
- przygotowanie podsumowania dla rodziców w formie pisemnej na koniec roku,
- częste rozmowy o młodych podopiecznych z ich rodzicami.

D. Dyrektor przedszkola lub szkoły

Ważną rolę w zewnętrznych uwarunkowaniach innowacji pedagogicznych odgrywa dyrektor przedszkola. Znajduje się on najbliżej tworzącej się innowacji i bezpośrednio odpowiada za pomoc, jakiej powinno się udzielić nauczycielowi zaangażowanemu w postęp pedagogiczny (Klim-Klimaszewska, 2010, s. 177).

Niniejszy program kierowany jest również do dyrektorów przedszkoli oraz oddziałów przedszkolnych w szkołach, którzy dbają o właściwą organizację nauczania języka obcego. Organizacja ta przejawia się w:

- zapewnieniu optymalnych warunków procesu edukacyjnego,
- dbaniu o stałą współpracę nauczyciela filologa oraz nauczyciela wychowania przedszkolnego (jeśli języka uczy filolog),
- pomaganiu w uzyskaniu i systematycznym rozwijaniu kwalifikacji do nauczania języka obcego (jeśli języka uczy wychowawca przedszkolny).

III. OPTYMALNE WARUNKI PROCESU EDUKACYJNEGO

Niniejszy program nauczania może być realizowany w przedszkolu, oddziale przedszkolnym lub innej placówce oferującej zajęcia dydaktyczne dla dzieci w wieku przedszkolnym, odpowiednio do tego przygotowanej.

A. Sala dydaktyczna, wyposażenie sali

Miejsce, w którym odbywać się będą zajęcia z języka obcego, powinno spełniać standardy bezpieczeństwa określone dla placówek oferujących zajęcia dydaktyczne dla dzieci w wieku przedszkolnym. W takiej sali nauczyciel dysponuje dość dużą przestrzenią z dywanem lub wykładziną oraz częścią, w której znajdują się stoliki i krzeselka dostosowane do wzrostu dzieci.

Dzieci powinny mieć możliwość swobodnego poruszania się po sali, a także komfortowe warunki do uzupełniania kart pracy oraz wykonywania prac plastycznych.

Podstawowe wyposażenie konieczne do przeprowadzenia efektywnych zajęć z języka obcego to:

- urządzenie do odtwarzania plików dźwiękowych,
- materiały do pisania i rysowania, klejenia oraz wycinania.

W wyposażeniu, które znacząco podnosi skuteczność oraz atrakcyjność prowadzonych zajęć, powinny się znaleźć:

- zabawki, piłki, szarfy, woreczki gimnastyczne, skakanki, obręcze oraz inne materiały dydaktyczne wykorzystywane w edukacji przedszkolnej,
- tablica do rysowania,
- kącik językowy lub tablica do umieszczania prac dzieci oraz materiałów wizualnych przypominających realizowany w danym czasie materiał,
- pacynki i kukiełki,
- książki z dużymi ilustracjami,
- plansze i plakaty ilustrujące utrwalany materiał leksykalny,
- odtwarzacz DVD i/lub komputer,
- tablica interaktywna.

B. Materiały dla nauczyciela

Pomoce dydaktyczne przeznaczone do prowadzenia zajęć z języka obcego powinny być jednocześnie różnorodne i uniwersalne, aby umożliwić nauczycielowi przeprowadzenie efektywnych i atrakcyjnych zajęć w stosunkowo łatwy sposób.

Do standardowo wykorzystywanych przez nauczycieli języków obcych w przedszkolu materiałów należą: płyty CD z nagraniami piosenek, rymowanek, historyjek i bajek, karty obrazkowe i karty pracy.

W celu optymalizacji procesu dydaktycznego i jak największego wykorzystania ogromnego potencjału językowego dzieci w wieku przedszkolnym warto poszerzyć bazę pomocy dydaktycznych. Przydatne będą pomoce wymienione poniżej.

- *Magic Box* – czarodziejskie pudło do przechowywania pomocy dydaktycznych, wykorzystywane podczas każdych zajęć, dzięki czemu kojarzy się dzieciom z językiem obcym. Jego kluczową funkcją jest wzbudzanie ciekawości – dzieci nie mogą się doczekać, żeby odkryć jego tajemnice. Za *Magic Box* może posłużyć jakiekolwiek pudełko o odpowiednich wymiarach (musi dużo pomieścić), tekturowe bądź plastikowe.
- *Secret Box* – duże, kartonowe pudło z wyciętymi otworami na ręce po jednej stronie i z wyciętą podnoszoną klapką po drugiej stronie. Służy ono do stymulacji zmysłu dotyku – wkładając ręce w otwory można badać jego zawartość i zgadywać, co się w nim znajduje. Dzięki podnoszonej klapce dzieci siedzące z drugiej strony pudła widzą jego zawartość i mogą weryfikować odpowiedzi „badacza”.
- Kostka z kieszonkami, w których można umieszczać obrazki. Zabawy z kostką łączą uwielbiany przez dzieci efekt zaskoczenia z zabawą ruchową i możliwością zaangażowania zarówno mniejszej, jak i większej liczby uczestników. Możliwość wymiany obrazków pozwala na utrwalanie dowolnego zakresu słownictwa.
- Kartoniki z obrazkami dla dzieci – umożliwiają każdemu dziecku manipulowanie i zabawę własnymi obrazkami, znacząco podnosząc efektywność procesu nauczania ze względu na lepsze zapamiętanie słownictwa dzięki pozytywnemu doświadczeniu i jednoczesnej stymulacji zmysłu wzroku i dotyku. Pozwalają też na poszerzenie banku zabaw przewidzianych podczas zajęć językowych.
- Plakaty i plansze – mogą służyć zarówno jako element systematyzujący i przypominający słownictwo, jak i tło do inscenizacji historyjek słuchanych przez dzieci, nadające kontekst treści opowieści.
- Szablony maskujące – są urozmaicheniem dla powtórek i utrwalania słownictwa; zakrycie części obrazka pozwala rozbudzić ciekawość dzieci i utrzymać ich uwagę. Szablon może być tylko

kawałkiem tektury z wyciętymi otworami o dowolnych kształtach, można również wyciąć w nim określone kształty różnej wielkości i obrysować je różnymi kolorami – wówczas możemy nie tylko utrwalać słownictwo z danego zakresu, ale także przypominać nazwy kształtów, kolorów oraz słownictwo opisujące wielkość.

- Magiczna folia odkrywająca – wyjątkowe narzędzie aktywizujące, które po przyłożeniu do karty pracy uwidacznia ukryte elementy. Buduje atmosferę tajemniczości i zaskoczenia, skupia uwagę grupy i motywuje do rozwiązywania zadań językowych. Efekt zabawy i tajemniczości odciąga uwagę dziecka od stresu wynikającego z wypowiedzi, skutecznie pomagając w pokonywaniu nieśmiałości oraz przełamywaniu barier komunikacyjnych. Moment odkrycia obrazka daje dziecku poczucie sukcesu i staje się naturalnym pretekstem do spontanicznego nazywania obiektów oraz podejmowania prób mówienia w języku obcym.
- Pacynki, maskotki i kukiełki – pomagają zainteresować dzieci i podtrzymać ich uwagę na dłużej, wprowadzać i utrwalać słownictwo, inscenizować historyjki, demonstrować zasady gier i zabaw, przełamać nieśmiałość.
- Materiały do działań twórczych, np. wyprawka z elementami do naklejania, składania, kolorowania, rysowania – pozwalają rozwijać rozumienie ze słuchu i utrwalanie słownictwa i struktur w naturalnym dla dzieci, twórczym kontekście.
- Gry planszowe – stwarzają okazję do utrwalania liczenia oraz – dzięki wykorzystaniu np. kartoników z obrazkami, które można wymieniać – dowolnego zakresu słownictwa.
- Worki i torby z tkanin – służą wzbudzaniu ciekawości, a także wdrażaniu założeń nauczania wielozmysłowego podczas zajęć. Dzieci mogą badać ich zawartość, dotykając worków od zewnętrznej strony (próbować rozpoznać kształt przedmiotów znajdujących się w środku) lub wkładać ręce do środka i zgadywać, czego dotyczą.
- Tkaniny lub chusty animacyjne – mogą pełnić funkcję podobną do worków, jeśli posłużą do przykrycia przedmiotów znajdujących się na podłodze, wówczas dzieci mogą próbować odgadnąć, poprzez obserwację lub dotyk, co się pod nimi znajduje lub starać się odnaleźć wymienione przez nauczyciela przedmioty. Pomoce te pozwolą również na utrwalanie przeciwieństw *up – down* w zabawie we wspólne podnoszenie i opuszczanie materiału przez grupę, a także przymków miejsca: *on, under, in, around* – w zabawie, w której wybrane dzieci muszą znaleźć się w odpowiednim miejscu w stosunku do położenia tkaniny lub chusty.
- Autentyczne przedmioty codziennego użytku (realia) – pomagają utrwalać słownictwo w nowym, realistycznym kontekście i „zanurzyć” dzieci w języku obcym. Używając realiów, dzieci mają poczucie autentyczności i dużej wagi wykonywanych czynności. Ma to znaczący wpływ na pozytywne nastawienie do nauki języka obcego w przyszłości.

C. Czas realizacji programu

Z praktyki wczesnej edukacji językowej wynika jednoznacznie, że największe korzyści przynosi regularny, częsty i naturalny kontakt z językiem obcym (Blondin i in., 1998). Podczas planowania czasu i częstotliwości aktywności językowych konieczne jest uwzględnienie specyfiki wieku przedszkolnego oraz możliwości percepcyjnych dzieci. Czas skupienia uwagi na zorganizowanej zabawie waha się od kilku do kilkunastu minut w zależności od wieku, samopoczucia i indywidualnych cech dziecka.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. przygotowanie dzieci do

posługiwania się językiem obcym nowożytnym powinno być wplecione w cały pobyt dziecka w przedszkolu. Oznacza to, że tradycyjny schemat (np. 2 spotkania w tygodniu) stanowi jedynie formalne ramy, które należy stale uzupełniać naturalną obecnością języka w codziennych rutynach przedszkolnych.

Ostateczna decyzja o rozplanowaniu aktywności należy do nauczyciela, który najlepiej zna możliwości grupy oraz warunki organizacyjne. Kluczowe jest dostosowanie tempa do etapu rozwojowego dzieci, dbanie o ich dobrostan emocjonalny oraz tworzenie warunków sprzyjających budowaniu sprawczości i motywacji wewnętrznej.

Integracja z rytmem dnia – model rekomendowany

Najlepsze rezultaty przynosi codzienne osvajanie z językiem obcym poprzez integrację edukacji językowej z wychowaniem przedszkolnym. Gdy zajęcia prowadzi nauczyciel wychowania przedszkolnego, naturalnie wplata zwroty językowe w codzienne sytuacje. Jeśli język obcy prowadzi nauczyciel filolog, kluczowa jest stała współpraca z wychowawcą grupy, udostępnianie materiałów (nagrań, pacynek, kart) oraz zaaranżowanie w sali kącika językowego. Dzięki temu język towarzyszy dzieciom w sposób płynny i bezstresowy przez cały dzień.

Poniższa tabela przedstawia warianty czasu realizacji niniejszego programu, w zależności od takich czynników, jak wiek dzieci, częstotliwość zajęć językowych oraz integracja treści kształcenia językowego z edukacją przedszkolną. Podany czas ma charakter orientacyjny i może obejmować kilka krótkich aktywności językowych przeplatanych ruchem, zabawą swobodną oraz odpoczynkiem.

Tabela 2. Warianty organizacji czasu i form pracy w programie

Wiek dzieci	Plan podstawowy	Model rekomendowany (pełna integracja z rytmem dnia)
3 lata	2 x 25 minut	Zajęcia językowe + integracja treści wychowania przedszkolnego z kształceniem językowym, np.: • kącik językowy w sali dydaktycznej, • pacynki lub kukiełki jako obcojęzyczni towarzysze zabaw dzieci, • codzienne gry i zabawy w wersji obcojęzycznej, • przypominanie piosenek, rymowanek i historyjek w języku obcym, • wdrażanie języka obcego do codziennych czynności, np. podczas posiłków, mycia rąk, wyjścia na dwór, witania się i żegnania.
4 lata	2 x 25–30 minut	
5 lat	2 x 30 minut	
6 lat	2 x 30–35 minut (w niektórych grupach zajęcia mogą trwać 40 minut)	

Efektywność nauczania wzrasta w mało licznych grupach. Jeśli grupa liczy więcej dzieci, wskazane jest podzielenie jej na podgrupy, aby zagwarantować jak najlepszą jakość pracy nauczyciela oraz komfort nauki dla dzieci, co bezpośrednio przełoży się na skuteczność nauczania. W zależności od liczebności dzieci należy układać plan zajęć językowych w taki sposób, aby zmaksymalizować aktywny udział każdego dziecka w proponowanych aktywnościach. W przypadku wszystkich grup pomocne będzie podejście holistyczne i multisensoryczne, uwzględniające różne style uczenia się.

IV. CELE NAUCZANIA

A. Cele ogólne

Specyfika nauczania dzieci w wieku przedszkolnym wymaga dość szerokiego ujęcia celów kształcenia. Nauka języka obcego w tak młodym wieku sama w sobie nie stanowi celu, ale jest jednym z kluczowych, przenikających się obszarów edukacji przedszkolnej, które powinny wspomagać rozwój dziecka w zgodzie z jego wrodzonym potencjałem i możliwościami.

Niniejszy program jest zgodny z założeniami podstawy programowej wychowania przedszkolnego (Rozporządzenie Ministra Edukacji z 11 marca 2026 r.), której nadrzędnym celem jest wspieranie wszechstronnego rozwoju dzieci w sferze poznawczej, społecznej, emocjonalnej, etycznej i fizycznej oraz wspomaganie ich w pełnej realizacji potencjału jako jednostki i członków wspólnoty.

Działalność wychowawcza oparta jest na wartościach takich jak: wolność, odpowiedzialność, wspólnota, szacunek, godność, prawda, dobro, piękno, sprawiedliwość i solidarność. W toku wychowania przedszkolnego dziecko buduje i rozwija kompetencje fundamentalne, wiedzę, kompetencje przekrojowe i sprawczość, osiągając gotowość do podjęcia nauki w szkole. Podczas zabaw językowych dziecko rozwija również kompetencje przekrojowe: poszukuje rozwiązań prostych problemów, zgłasza pomysły, dokonuje wyborów, współpracuje, pomaga innym, wyraża własne potrzeby i emocje, podejmuje refleksję nad wykonanym zadaniem oraz uczy się przyjmować i przekazywać prostą informację zwrotną.

Cele i treści kształcenia językowego powinny być zatem zintegrowane z celami i treściami edukacji przedszkolnej i wzajemnie się uzupełniać. Takie ujęcie nauczania pozwala także na realizację założeń holistycznego podejścia do nauczania oraz zintegrowanego kształcenia przedmiotowo-językowego (CLIL – *Content and Language Integrated Learning*) – współczesnego podejścia metodycznego do nauki języków obcych.

Cechą charakterystyczną tego rodzaju kształcenia jest to, że (na innych lekcjach niż lekcje języka) uczniów uczy się różnych przedmiotów programu nauczania w co najmniej dwóch językach (Zintegrowane kształcenie..., 2006, s. 10).

Poniższe zestawienie przedstawia proponowane w programie sposoby integracji celów i treści wychowania przedszkolnego i kształcenia językowego.

Tabela 3. Integracja celów i treści wychowania przedszkolnego w kontekście nauczania języków obcych

Lp.	Zadania przedszkola (na podstawie Rozporządzenia ME z 11.03.2026 r.)	Realizacja zadania na zajęciach języka obcego na podstawie przykładowych aktywności
1	Wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka przez organizację warunków sprzyjających nabywaniu doświadczeń w każdym obszarze jego rozwoju.	• powtarzanie słownictwa w zabawach rytmicznych i słowno-ruchowych • rozpoznawanie dotykiem kształtów różnych obiektów i ich nazywanie • ilustrowanie treści piosenek ruchem
2	Tworzenie warunków umożliwiających dzieciom swobodny rozwój, zabawę i odpoczynek w poczuciu bezpieczeństwa.	• organizowanie bezpiecznej przestrzeni do swobodnych zabaw językowych w kąciach aktywności • wprowadzanie wyciszających rytuałów językowych

		(np. piosenki relaksacyjne po zabawie)
3	Wspieranie aktywności dziecka podnoszących poziom jego integracji sensorycznej i umiejętności korzystania z rozwijających się procesów poznawczych.	• zabawy typu <i>Sense activation</i> (rozpoznawanie zapachów, smaków, faktur) • zabawy z masami plastycznymi i piaskiem kinetycznym przy utrwalaniu słownictwa np. utrwalanie słownictwa związanego z urodzinami poprzez lepienie tortu z plasteliny
4	Zapewnienie warunków do budowania wspólnoty, w której każde dziecko czuje się akceptowane, rozumiane i potrzebne, a różnorodność traktowana jest jako wartość społeczna i edukacyjna.	• przygotowanie wielopoziomowych aktywności uwzględniających zadania podstawowe dla dzieci pracujących wolniej oraz zadania zaawansowane, a także zadania dodatkowe dla dzieci pracujących szybciej • budowanie postawy akceptacji poprzez zabawy integracyjne w grupach
5	Wspieranie samodzielnej dziecięcej eksploracji świata, dobór treści adekwatnych do indywidualnych potrzeb i zainteresowań każdego dziecka, jego możliwości percepcyjnych, wyobrażeń i rozumowania.	• zachęcanie dziecka do samodzielnego odnajdywania przedmiotów lub kart znajdujących się w sali • samodzielne poznawanie pomocy dydaktycznych: realiów, plakatów, kukiełek, pacynek, minikart lub elementów wyprawki • wykorzystywanie pomocy dydaktycznych z uwzględnieniem specyfiki i potrzeb danej grupy dzieci • dostosowanie form i środków do różnych stylów uczenia się
6	Wzmacnianie poczucia wartości, indywidualności, oryginalności dziecka oraz potrzeby tworzenia relacji osobowych i działania z innymi oraz dla innych.	• pozytywne wzmocnienie poprzez zbudowanie serdecznej więzi z głównymi bohaterami kursu poprzez kukiełki i pacynki • stwarzanie warunków do swobodnej ekspresji podczas zajęć • uczestniczenie w aktywnościach rozwijających umiejętność współpracy (odgrywanie historyjek w mniejszych zespołach, wspólne konstruowanie, odnajdywanie przedmiotów lub obrazków na czas, wspólne tworzenie projektów (np. plakatów)
7	Tworzenie sytuacji sprzyjających rozwojowi nawyków i zachowań dziecka prowadzących do samodzielności, dbania o zdrowie, sprawność ruchową i bezpieczeństwo.	• zabawy ruchowe typu TPR (<i>Total Physical Response</i>) • utrwalanie nawyków prozdrowotnych i higienicznych poprzez piosenki i tematykę prozdrowotną

8	Przygotowanie dziecka do rozpoznawania, nazywania i rozumienia emocji i uczuć własnych i innych ludzi.	• nazywanie emocji i stanów psychofizycznych w języku obcym (np. How do you feel? happy/sad/angry) • odgrywanie scenek i historyjek rozwijających empatię
9	Tworzenie sytuacji edukacyjnych budujących wrażliwość dziecka, w tym wrażliwość estetyczną, w odniesieniu do wielu sfer aktywności człowieka: mowy, zachowania, ruchu, muzyki, tańca, śpiewu, teatru, plastyki.	• śpiewanie piosenek i odgrywanie ich treści całym ciałem oraz za pomocą rekwizytów • słuchanie historyjek i odgrywanie ich treści całym ciałem oraz za pomocą rekwizytów • stwarzanie dziecku okazji do twórczej ekspresji na zajęciach i zachęcanie do wyrażania swojego uznania dla prac, które mu się podobają
10	Tworzenie warunków pozwalających na bezpieczną, samodzielną eksplorację otaczającej dziecko przyrody, stymulujących rozwój wrażliwości i umożliwiających poznanie wartości oraz norm odnoszących się do środowiska przyrodniczego, adekwatnych do etapu rozwoju dziecka.	• zajęcia o tematyce związanej ze zmieniającymi się porami roku, przyrodą, podczas których dziecko poszerza znajomość słownictwa, śpiewa piosenki, wykonuje prace twórcze związane z porami roku, • spacer językowe i zabawy badawcze w terenie, które wspomagają utrwalanie wiedzy przez doświadczenia i w naturalnym kontekście
11	Tworzenie warunków umożliwiających bezpieczne, samodzielne eksplorowanie elementów techniki w otoczeniu, a także zapewnienie materiałów konstrukcyjnych i narzędzi do swobodnego oraz planowanego konstruowania i majsterkowania, a także prezentowania wytworów swojej pracy.	• zabawy konstrukcyjne i manipulacyjne łączące wydawanie oraz rozumienie poleceń w języku obcym • tworzenie projektów i ich publiczne prezentowanie w grupie
12	Współdziałanie z rodzicami, różnymi środowiskami, organizacjami i instytucjami, uznanymi przez rodziców za źródło istotnych wartości, na rzecz tworzenia warunków umożliwiających wszechstronny rozwój dziecka.	• informowanie rodziców o realizowanych treściach i postępach dydaktycznych poprzez zamieszczanie kart informacyjnych, prac dzieci, ilustracji na tablicy informacyjnej oraz pozostawanie w stałym kontakcie z nimi • udostępnianie rodzicom dodatkowych materiałów (np. nagrań) i opisów zabaw do wykorzystania w domu, dzięki którym mogą oni wspierać dziecko w edukacji językowej • przygotowanie z dziećmi przedstawienia dla rodziców w języku obcym lub z elementami języka obcego

13	Kreowanie sytuacji prowadzących do poznania przez dziecko wartości i norm społecznych, których źródłem są rodzina, grupa w przedszkolu, inne dorosłe osoby, w tym osoby starsze, oraz rozwijanie umiejętności podejmowania decyzji opartych na wartościach.	• utrwalanie zwrotów grzecznościowych w języku obcym (<i>please, thank you, sorry</i>) w codziennych interakcjach • stosowanie gier zespołowych uczących zasad <i>fair play</i> i podejmowania zgodnych decyzji
14	Systematyczne wspieranie rozwoju procesów uczenia się dziecka, prowadzące do osiągnięcia przez nie gotowości do podjęcia nauki w szkole.	• zabawy <i>phonics</i> (rozpoznawanie dźwięków i głosek w języku obcym) • etykietowanie przedmiotów słowem pisanym, słuchanie czytanych książeczek • przeliczanie, klasyfikowanie i porównywanie wielkości w języku obcym
15	Organizowanie zajęć umożliwiających dziecku poznawanie kultury i języka mniejszości narodowej lub etnicznej, lub języka regionalnego – kaszubskiego, zgodnie z potrzebami.	• kształtowanie świadomości i wrażliwości językowej poprzez porównywanie prostych słów w języku polskim, obcym oraz języku regionalnym/mniejszościowym
16	Tworzenie sytuacji edukacyjnych sprzyjających budowaniu zainteresowania dziecka językiem obcym nowożytnym, chęci poznawania innych kultur.	• poznawanie tradycyjnych piosenek, rymowanek i świętowanie typowych dni kulturowych • stosowanie urozmaiconych metod, autentycznych materiałów językowych i multimedialnych • uwzględnianie różnych etapów rozwoju, różnych stylów uczenia się i różnych potrzeb dzieci biorących udział w procesie dydaktycznym • reprezentowanie serdecznej, wspierającej postawy, pozytywnie motywującej dzieci do aktywnego uczestnictwa w zajęciach • oglądanie bajek lub filmów, branie udziału w zabawach związanych z tradycjami kulturowymi danego kraju

Należy pamiętać, że zgodnie z nową podstawą programową przygotowanie do posługiwania się językiem obcym nowożytnym nie dotyczy dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym (w tym dzieci z niepełnosprawnościami sprzężonymi, jeżeli jedną z nich jest taka niepełnosprawność). Przygotowanie to nie dotyczy również dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na inne rodzaje niepełnosprawności, jeżeli z ich indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego wynika brak możliwości jego realizacji.

B. Cele szczegółowe

Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego określa szczegółowe umiejętności, jakie dziecko powinno nabyć w trakcie wychowania przedszkolnego. Osiągnięcia językowe (w tym te z zakresu języka obcego nowożytnego) na koniec wychowania przedszkolnego ujmuje Obszar językowy: komunikowanie się ze światem.

Tabela 4. Cele szczegółowe wynikające z podstawy programowej

Lp.	Osiągnięcia językowe na koniec wychowania przedszkolnego	Warunki i sposób realizacji celu na zajęciach z języka obcego
1	Dziecko nazywa wybrane obiekty z najbliższego otoczenia w języku obcym nowożytnym.	W osiągnięciu tego celu pomaga używanie przez nauczyciela stałych, powtarzających się struktur i wyrażen. Pomocny jest spiralny układ programu umożliwiający regularne przypominanie wprowadzonych treści, a także zapewnienie różnorodnego kontekstu z wykorzystaniem m.in. kartonikowych obrazków, realiów i rekwizytów.
2	Dziecko reaguje na proste polecenia w języku obcym nowożytnym.	Dziecko osiąga ten cel m.in. przez uczestniczenie w zajęciach o stałej strukturze i powtarzalnym schemacie językowym. Początkowo dzieci reagują niewerbalnie, rozumiejąc ich sens dzięki wykorzystaniu przez nauczyciela metody TPR (<i>Total Physical Response</i>), później rozpoznają poszczególne słowa, a w końcu – całe wyrażenia. Naturalnym następstwem wielokrotnych powtórzeń i osłuchania się dziecka z językiem stosowanym przez nauczyciela i słyszany w nagraniach jest chęć werbalnego komunikowania się i reagowania na polecenia.
3	Dziecko uczestniczy w prostej sytuacji komunikacyjnej w języku obcym nowożytnym.	Podjęcie multisensoryczne i planowanie zabaw muzycznych, ruchowych, plastycznych oraz teatralnych to optymalne warunki do realizacji tego celu. Przydatne jest używanie technik motywujących do mówienia np. wykorzystanie: pacynki, kukiełki lub maskotki mówiącej tylko w języku obcym, magicznych formuł lub zaklęć, gier i zabaw oraz aktywności, w których osiągnięcie upragnionego celu jest możliwe tylko dzięki wypowiedzeniu właściwych słów). Cel ten wspiera także słuchanie krótkich historyjek – ich zrozumienie ułatwia wsparcie obrazkami, mimiką oraz odgrywaniem scenek.

4	Dziecko powtarza wierszyki i śpiewa piosenki w języku obcym nowożytnym.	Efektywne powtarzanie tekstów wzmacnia jest przez dobór nagrań dostosowanych do wieku i etapu rozwoju językowego dzieci. Kluczowe jest wielokrotne powracanie do rymowanek, piosenek i historyjek oraz maksymalne urozmaicanie zabaw, podczas których dzieci powracają do poznanych już utworów (np. używanie rekwizytów, słuchanie tekstu w celu usłyszenia właściwego słowa lub zwrotu, obrazowanie treści ruchem, śpiewanie w dialogu, inscenizowanie przedstawień z kukiełkami i pacynkami).
---	---	--

Rozporządzenie, do którego odnosi się ta część programu precyzyjnie określa również ogólne warunki realizacji wychowania językowego. Wskazuje ono jasno, że nauka języka obcego nowożytnego w przedszkolu odbywa się przez zabawę i jest zintegrowana ze wszystkimi obszarami funkcjonowania dziecka.

Język obcy powinien naturalnie towarzyszyć dzieciom. Założenia te można i należy realizować przez włączanie elementów językowych do rutyny dnia, ponieważ codzienne sytuacje edukacyjne, zabawowe oraz zwykłe czynności sprzyjają oswajaniu dzieci z językiem obcym nowożytnym. W praktyce nauczyciel może realizować ten proces poprzez:

- kierowanie do dzieci bardzo prostych poleceń w języku obcym w toku różnych zajęć i aktywności, przy okazji naturalnych sytuacji wynikających ze swobodnej zabawy.
- włączanie do zajęć rymowanek, prostych wierszyków, piosenek oraz materiałów audiowizualnych w języku obcym odpowiadających różnorodnym czynnościom i sytuacjom w przedszkolu,
- budowanie prostych dialogów wspierających rozumienie poleceń.
- wspólną lekturę książeczek dla dzieci w języku obcym.

Oznacza to, że optymalnym sposobem realizacji szczegółowych wymagań wynikających z podstawy programowej jest integracja treści kształcenia językowego oraz wychowania przedszkolnego. Takie zintegrowane działanie w pełni wspiera założenia holistycznego i multisensorycznego podejścia do nauczania, dbając jednocześnie o podmiotowość ucznia oraz różne style uczenia się.

C. Cele językowe

Nauczanie języka obcego nowożytnego w przedszkolu odbywa się poprzez zabawę i jest zintegrowane ze wszystkimi obszarami funkcjonowania dziecka, wspierając rozwój kompetencji fundamentalnych, w szczególności językowych, poszerzanie wiedzy, rozwój kompetencji przekrojowych oraz budowanie sprawczości. Główne cele kształcenia językowego, zgodne z założeniami podstawy programowej wychowania przedszkolnego (Rozporządzenie ME z 11 marca 2026 r.) oraz współczesną metodyką (Edelenbos, Johnstone, Kubanek, 2006; European Commission, 2011), to:

- uwalnianie dziecka na język obcy i kształtowanie jego świadomości językowej,
- osłuchanie dziecka z brzmieniem języka obcego w naturalnych, codziennych sytuacjach przedszkolnych,
- wykształcenie w dziecku otwartości i akceptacji dla funkcjonowania obok siebie różnych kultur i języków,
- przygotowanie do systematycznej nauki języka obcego na kolejnym etapie edukacji poprzez

budowanie motywacji i pewności siebie.

Do osiągnięcia tych celów prowadzi rozwój sprawności językowych, ze szczególnym uwzględnieniem sprawności słuchania, rozumienia oraz prostej komunikacji ustnej.

Cele w zakresie słuchania i rozumienia:

- uwrażliwienie na melodię, rytm i intonację języka obcego,
- rozumienie krótkich poleceń i instrukcji nauczyciela używanych podczas zajęć oraz adekwatne reagowanie na nie (werbalne i niewerbalne),
- rozumienie nazw obiektów, osób, emocji i zjawisk z najbliższego otoczenia,
- rozumienie języka słyszanego w nagraniach, piosenkach, rymowankach oraz opowiadanych historyjkach (wspieranych obrazkiem, rekwizytem lub gestem),
- odgrywanie i ilustrowanie ruchem treści słuchanych utworów i tekstów.

Kolejne z kluczowych dla dziecka w wieku przedszkolnym kompetencji to komunikacja i umiejętność mówienia. Ze względu na niezwykle wrażliwość słuchową oraz bardzo elastyczny aparat mowy zajęcia języka obcego powinny umożliwiać dziecku kontakt z poprawną wymową i intonacją stosowaną w języku obcym. Z początku dzieci jedynie powtarzają pojedyncze słowa, następnie całe zwroty i wyrażenia, potem stopniowo próbują udzielać standardowych odpowiedzi na systematycznie powtarzające się pytania, aż w końcu dochodzi do ich spontanicznych reakcji werbalnych. Warto jednak pamiętać, że każde dziecko zaczyna przejawiać gotowość do mówienia w innym momencie, a tzw. okres ciszy (czas, w którym dziecko nie mówi, ale uczy się języka poprzez słuchanie) może u któregoś z nich trwać długo. Dobrą praktyką będzie zatem pozytywne wzmacnianie dziecięcej pewności siebie, a także entuzjastyczna reakcja na wszelkie próby podjęcia komunikacji.

Cele w zakresie mówienia i komunikacji:

- imitowanie poprawnej wymowy i intonacji,
- powtarzanie rymowanek, wierszyków oraz śpiewanie piosenek w grupie,
- nazywanie wybranych obiektów, osób i zjawisk z najbliższego otoczenia dziecka,
- odpowiadanie prostymi wyrazami lub utartymi zwrotami na powtarzające się pytania,
- uczestniczenie w prostych sytuacjach komunikacyjnych oraz rutynach dnia codziennego (np. powitaniach, pożegnaniach, zwrotach grzecznościowych),
- spontaniczne podejmowanie prób komunikacji w języku obcym z nauczycielem i rówieśnikami.

W toku zajęć językowych dzieci rozwijają również ogólne sprawności motoryczne i manualne, które stanowią fundament do późniejszego opanowania nauki pisania:

- rozwijanie precyzji ruchów dłoni i palców podczas zabaw plastyczno-językowych (wycinanie, lepienie, składanie papieru),
- ćwiczenie prawidłowego chwytu narzędzi pisarskich podczas uzupełniania kart pracy i rysowania,
- odtwarzanie prostych motywów graficznych i rysowanie po śladzie w kontekście poznawanego słownictwa.

V. TREŚCI NAUCZANIA

Zakres materiału realizowany podczas zajęć przygotowujących do posługiwania się językiem obcym nowożytnym powinien odzwierciedlać zainteresowania dzieci, znajome im zjawiska, odnosić się do ich bezpośredniego otoczenia, rodziny, przyjaciół, zabawek, codziennych czynności, zabaw oraz znanych im bajkowych postaci. Nauka języka obcego odbywa się przez zabawę i jest zintegrowana ze wszystkimi obszarami funkcjonowania dziecka. Wspiera jego rozwój poznawczy, społeczny, emocjonalny, etyczny i fizyczny, a także rozwijanie kompetencji fundamentalnych, wiedzy, kompetencji przekrojowych oraz sprawczości.

Niniejszy program został ułożony w sposób spiralny, aby umożliwić częste powroty i rozszerzanie wprowadzonego wcześniej materiału (Komorowska, 2006). Jednocześnie charakteryzuje się on dużą elastycznością pod względem liczby godzin i częstotliwości przeprowadzanych zajęć językowych, które wplata się naturalnie w rytuały i czynności dnia codziennego w przedszkolu.

Treści piosenek, historyjek, rymowanek i krótkich utworów do zabaw rytmiczno-słownych oraz ruchowych zostały tak opracowane, by w jak największym stopniu zachęcać dzieci do aktywnego i spontanicznego ich powtarzania (są krótkie, rymują się, są rytmiczne). Jednocześnie uczą naturalnych fraz i wyrażeń, a poprzez częste powtórki – zróżnicowane pod względem formy – pozwalają na ich utrwalanie.

A. Zakres tematyczny

- kolory
- liczebniki
- jedzenie
- pogoda
- zabawki
- przybory szkolne
- ubrania
- części ciała
- higiena i zdrowe nawyki
- przyroda i ekologia
- zwierzęta
- owady
- ja i moja rodzina
- emocje i uczucia
- codzienne czynności
- czynności opisujące ruch
- pomieszczenia w domu
- sprzęty domowe
- środki transportu
- zawody

- zakupy
- sport
- kształty
- pory roku
- świat fantazji
- przyjęcia urodzinowe, święta, tradycje

B. Sytuacje i funkcje komunikacyjne

- witanie się, żegnanie
- przedstawianie się
- podawanie wieku
- reagowanie na polecenia niewerbalnie i werbalnie
- stosowanie form grzecznościowych w codziennych sytuacjach
- odpowiadanie na pytanie o liczbę
- nazywanie części ciała
- nazywanie ubrań
- nazywanie produktów żywnościowych
- przedstawianie swoich umiejętności
- nazywanie i wyrażanie własnych emocji oraz samopoczucia
- wyrażanie swoich upodobań
- przedstawianie członków rodziny
- składanie życzeń z okazji urodzin, świąt Bożego Narodzenia i Wielkanocy
- nazywanie zwierząt
- nazywanie ulubionych zabawek
- nazywanie kolorów
- określanie pogody
- nazywanie środków transportu
- opisywanie cech przedmiotów
- nazywanie pomieszczeń oraz sprzętów w domu
- opisywanie czynności

C. Kategorie gramatyczne

Dzieci w wieku przedszkolnym uczą się języka obcego w sposób zbliżony do naturalnego nabywania języka ojczystego. Nauczanie zagadnień gramatycznych na tym etapie edukacji wymaga wprowadzania całych struktur, które dzieci zapamiętują dzięki częstemu ich powtarzaniu (podobnie jak w przypadku nauczania leksyki). Ponadto używanie przez małe dzieci struktur gramatycznych służy jedynie wyrażaniu prostych funkcji komunikacyjnych, dlatego w procesie dydaktycznym na tym etapie nie wprowadza się teorii oraz zagadnień gramatyki preskrytywnej (opisującej reguły gramatyczne).

Podstawowe kategorie gramatyczne wprowadzane i przyswajane w toku zabaw:

- czasownik *to be*,
- czasownik *to have*,
- czasownik modalny *can*,
- tryb rozkazujący,
- rzeczowniki: forma liczby pojedynczej i mnogiej,
- przymiotniki,
- liczebniki od 1 do 10,
- przyimki określające położenie (*in, on, next to, behind*).

VI. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW

A. Metody nauczania (opracowanie własne na podstawie Richards, Rodgers, 2014).

Metoda reagowania całym ciałem (TPR – *Total Physical Response*)

W zabawach prowadzonych tą metodą dzieci reagują ruchem na wypowiedzi nauczyciela, spełniając jego prośby, wypełniając polecenia lub próbując przedstawić całym ciałem dane zjawisko, postać czy zwierzę. Metoda ta jest szczególnie skuteczna i powszechnie wykorzystywana w nauczaniu małych dzieci, ponieważ doskonale odpowiada na naturalną potrzebę ruchu dziecka, wspiera rozwój sprawności fizycznej oraz podnosi poziom integracji sensorycznej poprzez aktywne doświadczanie świata wszystkimi zmysłami.

Metoda naturalna

U dzieci w wieku przedszkolnym proces uczenia się języka obcego jest bardzo bliski procesowi przyswajania języka ojczystego – różnica tkwi w nieregularnym i krótszym czasie obcowania z językiem obcym. Metoda naturalna zakłada naśladowanie naturalnego procesu przyswajania języka. Zakłada ona, że dzieci samodzielnie rozpoznają znaczenie wypowiedzi nauczyciela na podstawie kontekstu (mowy ciała, mimiki, gestu, ilustracji, rekwizytów, sytuacji itp.) i w konsekwencji lepiej ją zapamiętują. Pozwala to na naturalne oswajanie z językiem obcym zarówno podczas organizowanych zabaw, jak i w trakcie codziennych rutyn oraz czynności opiekuńczo-wychowawczych w przedszkolu.

Metoda komunikacyjna

U jej podstaw leży założenie, że głównym celem uczenia się języka jest skuteczne porozumiewanie się. Metoda ta kładzie nacisk na spontaniczną interakcję, budowanie sprawności dziecka oraz realizację prostych funkcji językowych. Wspiera używanie języka obcego od samego początku nauki poprzez naturalne upodobanie dzieci do zabaw tematycznych, naśladowczych, dramy, gier grupowych oraz stosowania zwrotów grzecznościowych w relacjach z rówieśnikami i nauczycielem.

Metoda audiolingwalna

Opiera się na słuchaniu i rytmicznym powtarzaniu słyszanych fraz. W wieku przedszkolnym realizowana jest poprzez piosenki, rymowanki, wierszyki i wyliczanki. Wykorzystuje charakterystyczną dla małych dzieci wysoką wrażliwość słuchową, elastyczność aparatu mowy oraz łatwość zapamiętywania melodii i rytmu. Pomaga to w wypracowaniu naturalnego akcentu i ułatwia naukę języka w późniejszych etapach edukacji.

Metoda audiowizualna

Wspiera proces nauczania języka poprzez łączenie bodźców słuchowych (nagrania piosenek, odgłosów, rymowanek) i wizualnych (karty obrazkowe, plakaty, pacynki, rekwizyty, teatrzyki). Pozwala to dziecku zrozumieć znaczenie słów bez konieczności tłumaczenia ich na język ojczysty. Stymuluje także zdolności komunikacyjne. W przypadku wykorzystywania krótkich materiałów multimedialnych lub audiowizualnych, proces ten realizowany jest w przemyślany sposób, z bezwzględnym poszanowaniem zasad higieny cyfrowej.

Elementy metody CLIL (Content and Language Integrated Learning)

Zintegrowane kształcenie przedmiotowo-językowe polega na naturalnym łączeniu nauki języka obcego z odkrywaniem treści z różnych dziedzin wiedzy – nauk przyrodniczych, społecznych oraz sztuki. Wykorzystanie prostych eksperymentów, doświadczeń i obserwacji w każdym kręgu tematycznym skutecznie pobudza dziecięcą ciekawość świata, buduje motywację wewnętrzną oraz rozbudza chęć do nauki. Działania te pozwalają osadzić poznawane słownictwo w autentycznym, wielozmysłowym kontekście, ukazując język obcy nie jako cel sam w sobie, lecz jako praktyczne narzędzie do poznawania otaczającej rzeczywistości.

B. Zwroty używane przez nauczyciela

Język ojczysty a język obcy

Stosowanie języka docelowego (*target language*) podczas pobytu dziecka w przedszkolu od samego początku może wydawać się wyzwaniem. Warto jednak pamiętać, że pozwala ono zaprezentować dzieciom praktyczne i naturalne wykorzystanie wprowadzanych zwrotów w codziennych sytuacjach życiowych oraz zabawie. Umożliwia to dzieciom aktywne osvajanie się z językiem obcym w bezpiecznym dla nich środowisku. Pomaga także zmotywować je do aktywnego użycia języka w celu zrozumienia wypowiedzi nauczyciela i podejmowania z nim spontanicznego dialogu, co buduje dziecięcą sprawczość oraz pewność siebie.

Tak jak w przypadku innych aspektów nauczania języka obcego w tej grupie wiekowej, tak i tutaj warto wykazać się cierpliwością i konsekwencją, ponieważ tylko długoterminowe działanie pokaże potencjał posługiwania się głównie językiem obcym podczas zajęć. Zgodnie z założeniami nowej podstawy programowej język obcy towarzyszy dzieciom zarówno podczas zorganizowanych zabaw językowych, jak i w toku codziennych rutyn oraz czynności opiekuńczo-wychowawczych (np. podczas posiłków, higieny, ubierania się czy sprzątania sali). Praktyka nauczania wskazuje, że stosowanie języka obcego jako narzędzia komunikacji od samego początku zwiększa efektywność procesu nauczania.

Program zakłada zatem stosowanie takich technik, jak:

- wsparcie wypowiedzi gestem, ruchem, sugestywną mimiką, przedmiotami, a także pomocami wizualnymi (karty obrazkowe, ilustracje, plakaty) wprowadzającymi dzieci we właściwy kontekst,
- wprowadzenie regularnie powtarzających się rytuałów, podczas których dzieci mają okazję wielokrotnie słuchać tych samych zwrotów w powtarzalnych sytuacjach, co daje im poczucie przewidywalności i bezpieczeństwa,
- używanie powtarzających się zwrotów i wyrażeń zawsze w tym samym kontekście, ograniczenie (szczególnie w grupach młodszych) liczby sposobów formułowania tego samego komunikatu,
- akcentowanie i wielokrotne powtarzanie kluczowych słów niosących główne znaczenie wypowiedzi,
- reagowanie z entuzjazmem na każdą próbę komunikacji ze strony dziecka (zarówno niewerbalną, jak i werbalną) z poszanowaniem indywidualnego tempa rozwoju.

Poniżej znajduje się wykaz zwrotów i wyrażeń możliwych do zastosowania przez nauczyciela w różnych sytuacjach komunikacyjnych.

CLASSROOM LANGUAGE

Greetings!

*Good morning./Good morning children.
Hello!/Hi, everybody!
Are you OK?
How are you today?
Nice to see you again.
What a rainy day!
What a sunny day!
What's the weather like today?
What's your name?*

Spontaneous reactions

*Are you feeling so-so?
Are you happy?
Are you ready?
Simon says...
Can I have it back, please?
Do it carefully.
Do you remember...?
Don't worry!
First... and then/next...
Hurry up!
I spy with my little eye...
I want you to...
I'm going to...
I'm sorry? Say it again.
I've got an idea!
Let's start!
Once more, please.
Put it back, please.
Ready... Steady... Go!
Show me...
Thank you!
Today we are going to...
What about you?
What do we do with...?
What's missing?
What's your favourite...?
Wow! Look at you!
You're welcome.*

Calling for attention

*Concentration!
Can you find...?
Can you hear...?
Hands up!
I have a question for you.
Listen!
Look!
Look again!
Hey, hey, look at me!
Now I'm going to ask you some questions.
Put your hands up!
So now, listen to (a story).
Watch out!
What can you see in the picture?
Stand still!*

Giving instructions

*Act out!
Be noisy!
Be quiet...
Blink your eyes!
Can you repeat, please?
Catch the ball.
Quickly!
Circle!
Clap your hands!
Close your eyes! Colour!
Come here!
Come over here.
Count to (...)!
Cross out!
Cut and make a picture.
Cut out the cards!
Cut out...
Don't peek!
Draw a line.
Colour the picture. Draw!
Wash your hands, please!
Eat!
Enjoy your meal!*

Clean your table, please.
 Get together in pairs.
 Get together in groups of four.
 Get your pencils!
 Guess... Hands up!
 Hold up your cards!
 Join the dots!
 Jump up high!
 Knock, knock, knock!
 Let's check your answers.
 Let's count!
 Let's sing and dance!
 Line up!
 Listen and point to the right pictures.
 Look!
 Make a circle, please!
 Make groups of (three/four/five)!
 Match!
 Move!
 Open the door!/Close the door!
 Open your eyes!/Close your eyes!
 Pick up your stickers!
 Play (the game/Memory)!
 Point!
 Press out...
 Put it ... (in the bag/box/on the table/floor)!
 Put the stickers on the (...).
 Put the stickers!
 Raise your hand to answer.
 Remember...
 Repeat!
 Say 'OK'!/Relax!
 Show!
 Sing (a song)!
 Sit down!
 Smell!
 Speak louder, please.
 Speak more slowly.
 Stand up./Sit down.
 Stick it to the worksheet.
 Swap your toys/cards! Take a toy!
 Take out your pencils/worksheets/stickers.
 Tap your head!
 Taste!
 Touch your ears/head/shoulders!
 Trace!

Turn around!
 Turn back!
 Wiggle your fingers!
 Let's go outside.
 Stay together!
 Work in pairs./Work in groups of (3/4/5).

Checking for understanding

Are you ready?
 Can you guess?/Guess what I've got.
 Have you got your stickers?
 Here I am./Here it/he/she is.
 Here they are.
 Is it on the (table/floor/shelf)?
 Is this OK?
 We need...
 What can it be?
 What colour is...?/What colour are...?
 What else?
 What is this?/Who's this?
 Where is...?/Where are...?

Motivating

Congratulations!
 Excellent!/Fantastic!
 Well done! Super! Brilliant! Great!
 Go ahead!
 Good job!/Great!/Great job!
 Brilliant!/Perfect!
 I'm so proud of you!
 Keep going!
 No problem!
 Right!/That's right./You're right!
 Super!/Fantastic!/Amazing!
 That's interesting. That's fine.
 That's OK, try again!
 Uh-oh! Try again.
 Very good.
 Very well!
 Well done!
 What a good idea!
 What a nice/beautiful picture! Wow!
 Yes, bravo!
 Yes, that's right.

Routine expressions

Can I have a ...?
Can you help me?
Come over here and check!
Help me, please!
Here you are.
How many have you/has s/he got?
Knock, knock, knock! Knock on the box!
Pass the bag!
Quickly!/Slowly...
Speak/repeat in a (high/whispering) voice!
Speak/repeat like (a monster/frog/mouse)!
Stop! Go!
Take one thing and hide it.
Time for a (story/song/game/...)!
What a mess! Let's tidy up!
What colour is it?
What's missing?
What's under the...?

Where can it be?
Where does it go?
Who would like to be ... a (dog/cat/pig /...)?
Who's the first to touch the (...)?

Saying Goodbye!

Goodbye!
Enjoy your day!
Good job today!
Bye, have a nice day!
Bye-bye, butterfly!
Have fun!
OK, that's it!
See you tomorrow!
See you later, alligator!
After a while, crocodile!
Take care!
That's all for today.
Time to say bye-bye!

Zdarzają się sytuacje, w których nieodzowne jest użycie języka ojczystego – w szczególności ze względu na potrzebę szybkiego zareagowania w trudnych okolicznościach, zapewnienia dzieciom poczucia bezpieczeństwa, wsparcia ich dobrostanu emocjonalnego czy też dla wyjaśnienia zawiłych zasad zabawy. Warto jednak dążyć do maksymalizowania obecności języka obcego w codziennych sytuacjach oraz ograniczać użycie języka polskiego tam, gdzie treść można przekazać za pomocą gestu, rekwizytu lub obrazka.

C. Sposoby pracy

Techniki pracy charakteryzujące się wysoką skutecznością nauczania języków obcych w wieku przedszkolnym przyjmują formę różnego rodzaju zabaw. W oparciu o wybór autorski proponowane w programie zabawy to:

- śpiewanie piosenek,
- zabawy z wykorzystaniem rytmu,
- powtarzanie rymowanek i wierszyków,
- zabawy słowne,
- wykorzystanie tekstów narracyjnych (historyjki, bajki, książki),
- zabawy z elementami dramy i pantomimy,
- zajęcia twórcze, plastyczne i konstrukcyjne,
- zabawy sensoryczne,
- zabawy tematyczne,
- zabawy ruchowe,
- zabawy swobodne i aranżowane w kąciach/strefach aktywności,
- zabawy z wykorzystaniem pomocy wizualnych (karty obrazkowe, plakaty, pacynki, rekwizyty i realia),
- gry i zabawy karciane,
- metoda pracy z projektami.

VII. OPIS OSIĄGNIĘĆ

Monitorowanie i obserwacja postępów językowych dzieci w wieku przedszkolnym wymaga szczególnej wrażliwości ze względu na indywidualne tempo rozwoju oraz fakt, że we wczesnym okresie nauki dzieci często przechodzą tzw. okres ciszy i uczą się głównie poprzez słuchanie i obserwację. Za nadrzędny cel kształcenia językowego w przedszkolu powszechnie przyjmuje się uwrażliwienie na język (*sensitisation*) oraz kształtowanie świadomości językowej (*language awareness*) (Coste D. i in., 2003; Komorowska, 2002).

Na etapie wychowania przedszkolnego dziecko rozwija kompetencje fundamentalne, w szczególności językowe, poszerza wiedzę, rozwija kompetencje przekrojowe oraz buduje swoją sprawczość. W programie proces ten przejawia się przede wszystkim w rozwijaniu zasobu słownictwa w naturalnych kontekstach, uczestniczeniu w prostych sytuacjach komunikacyjnych oraz rozumieniu ze słuchu i reagowaniu na komunikaty.

Podczas monitorowania rozwoju językowego dziecka uwzględnia się jego indywidualne cechy, styl uczenia się, zaangażowanie oraz prawo do popełniania błędów jako naturalnego etapu zdobywania wiedzy. Obserwacja ukierunkowana jest na docenianie wysiłku i budowanie motywacji wewnętrznej dziecka.

Poniższy opis odnosi się do umiejętności, które dzieci na ogół posiadają, kończąc etap edukacji przedszkolnej.

Zasób leksykalny i pojęcia (Rozwój poznawczo-językowy)

Dziecko kończące przedszkole:

- rozpoznaje i nazywa w języku obcym pewne przedmioty, obiekty, osoby, emocje i zjawiska z najbliższego otoczenia,
- potrafi klasyfikować słowa w grupy tematyczne,
- wykorzystuje poznane słownictwo w zabawach klasyfikacyjnych, sensorycznych i manipulacyjnych,
- rozumie i stosuje podstawowe określenia cech (np. wielkości, kolorów) oraz położenia w przestrzeni,
- przyswaja i stosuje w zabawie powtarzalne zwroty i struktury językowe (tzw. *chunks*) bez stosowania formalnej gramatyki (bez formalnego objaśniania),
- rozumie i wykorzystuje proste struktury gramatyczne.

Rozumienie ze słuchu

Dziecko kończące przedszkole:

- rozumie proste polecenia i właściwie (werbalnie lub pozawerbalnie) na nie reaguje,
- rozumie znane słowa i zwroty stosowane przez nauczyciela w rutynach dnia codziennego,
- rozumie ogólny sens scenek, historyjek, bajek, wierszyków i opowiadań prezentowanych przez nauczyciela wspieranych rekwizytami, ilustracją, ruchem lub gestem.

Interakcja i komunikacja ustna

Dziecko kończące przedszkole:

- uczestniczy w prostej sytuacji komunikacyjnej w języku obcym nowożytnym,
- potrafi aktywnie stosować stałe zwroty, wyrażenia i pytania według podanego wzoru w sytuacjach

komunikacyjnych,

- odpowiada pojedynczymi słowami lub utartymi frazami na proste, powtarzające się pytania,
- stosuje podstawowe formuły grzecznościowe (np. powitania, pożegnania, podziękowania),
- odgrywa proste role w scenkach i zabawach dramatycznych ćwiczonych w grupie.

Ekspresja i wypowiedź samodzielna

Dziecko kończące przedszkole:

- powtarza wierszyki i śpiewa piosenki w języku obcym nowożytnym (indywidualnie i w grupie),
- spontanicznie używa znanych słów i zwrotów we właściwym kontekście sytuacyjnym i zabawowym,
- spontanicznie nazywa niektóre obiekty, osoby i zjawiska podczas zabawy swobodnej,

Sprawczość i samodzielność w uczeniu się

Dziecko kończące przedszkole:

- jest wrażliwe na melodię i rytm języka obcego,
- potrafi zrozumieć znaczenie słów w określonym kontekście (w piosence, rymowance, historyjce, bajce),
- chętnie uczestniczy w zajęciach i podejmuje proponowane aktywności, dokonuje wyborów i w miarę swoich możliwości doprowadza działanie do końca,
- spontanicznie wyraża chęć wzięcia udziału w ulubionej aktywności lub pomocy nauczycielowi,
- dostrzega przydatność znajomości języka obcego podczas obcowania z piosenkami, książeczkami, grania w gry w oryginalnej wersji językowej oraz w trakcie podróży i poznawania nowych osób,
- chętnie i autonomicznie podejmuje próby komunikacji, angażując się w zabawy z językiem obcym oraz wykazując postawę nastawioną na rozwój,
- wykazuje ciekawość i otwartość wobec innych języków i kultur.

VIII.MONITOROWANIE ROZWOJU I OSIĄGNIĘĆ DZIECI

Sposób obserwacji i wspierania rozwoju

Monitorowanie postępów dziecka w wieku przedszkolnym pełni kluczową funkcję wspierającą w procesie wychowawczo-dydaktycznym:

- pozwala poznać i udokumentować indywidualny rozwój językowy dziecka oraz jego postępy,
- umożliwia wczesne zdiagnozowanie ewentualnych trudności oraz dostosowanie form wsparcia do indywidualnych potrzeb i możliwości percepcyjnych,
- wspiera budowanie dziecięcej sprawczości, samodzielności oraz motywacji wewnętrznej do podejmowania nowych aktywności.

Dziecko w wieku przedszkolnym jest wrażliwe na ocenę zewnętrzną i potrzebuje akceptacji oraz poczucia bezpieczeństwa. W tym okresie kształtuje się jego postawa wobec dalszej edukacji językowej. Z tego względu nauczyciel rezygnuje z tradycyjnego oceniania i wartościowania na rzecz wspierającej obserwacji pedagogicznej, unika porównywania dzieci i tworzy atmosferę, w której popełnianie błędów jest traktowane jako naturalny element procesu uczenia się. Z powyższych względów nauczyciel powinien

koncentrować się na pozytywnej motywacji do dalszej nauki i unikać porównywania osiągnięć dzieci. Kierując się założeniami metodycznymi (Coste D. i in., 2003) oraz priorytetami podstawy programowej, monitorowanie rozwoju językowego powinno przybierać charakter ciągły, kształtujący oraz jakościowy. W codziennej praktyce przedszkolnej realizowane jest poprzez:

- ciągłą obserwację pedagogiczną (*continuous assessment*) – prowadzoną w naturalnych sytuacjach, podczas zabaw, aktywności ruchowych i codziennych rutyn przedszkolnych,
- bieżącą, wspierającą informację zwrotną (*formative assessment*) – ukierunkowaną na docenianie wysiłku, zaangażowania oraz indywidualnych postępów dziecka,
- opisowe podsumowanie obserwowanych osiągnięć językowych (*achievement statement*) – stanowiącą podsumowanie rozwoju kompetencji językowych w kontekście dojrzałości przedszkolnej,
- prowadzenie językowego portfolio/teczki prac – dokumentującego pozytywne doświadczenia i wytwory językowe dziecka.

Techniki monitorowania rozwoju językowego

Obserwacja umiejętności dziecka odbywa się w naturalnych dla niego sytuacjach, bez stwarzania atmosfery testowania. Proponowane techniki monitorowania osiągnięć podczas zajęć językowych to:

- obserwacja dziecka podczas zabaw swobodnych, kierowanych oraz pracy samodzielnej,
- obserwacja reakcji niewerbalnych i werbalnych w zabawie ruchowej opartej na metodzie TPR,
- obserwacja używania zwrotów językowych podczas codziennych rutyn (posiłki, higiena, sprzątanie, wyjście na dwór),
- rozmowy i pytania towarzyszące aktywnościom sensorycznym, plastycznym i konstrukcyjnym,
- obserwacja zaangażowania w zabawy rytmiczne, śpiewanie piosenek i odgrywanie rolek w scenkach,
- wykorzystanie zadań graficznych/manipulacyjnych (uzupełnianie kart pracy) jako elementu uzupełniającego.

Budowanie motywacji wewnętrznej i sprawczości

Niezwykle ważnym zagadnieniem związanym z oceną osiągnięć dziecka w wieku przedszkolnym jest motywacja. Odpowiednia motywacja wewnętrzna oraz zewnętrzna pozwala dziecku czynić stałe postępy językowe, a także odczuwać wysoki poziom satysfakcji z nauki, co przekłada się na jego postawę wobec zajęć językowych na tym i na kolejnych etapach edukacji. Najistotniejszym zadaniem nauczyciela w tym kontekście jest podnoszenie motywacji wewnętrznej dziecka do aktywnego uczestnictwa w zajęciach oraz budowanie poczucia własnej skuteczności dziecka.

Cel ten osiąga się poprzez:

- tworzenie serdecznej, bezpiecznej atmosfery podczas całego pobytu w przedszkolu,
- stosowanie podejścia multisensorycznego (angażującego wszystkie zmysły) oraz dostosowanie form do zróżnicowanych stylów uczenia się,
- docenianie wysiłku, zaangażowania i wytrwałości, a nie tylko ostatecznego rezultatu,
- udzielanie pozytywnej i konstruktywnej informacji zwrotnej (okazjonalne stosowanie symbolicznych form doceniania „motywatorków”, np. stempelków lub naklejek)
- stwarzanie przestrzeni do decydowania o wyborze ulubionych zabaw i aktywności (wzmacnianie sprawczości).

Portfolio językowe

Bardzo ciekawym i efektywnym narzędziem podnoszącym motywację dzieci do uczenia się języków jest prowadzenie językowego portfolio, którego idea oraz forma zostały dokładnie opisane w *Europejskim portfolio językowym dla dzieci w wieku od 3 do 6 lat* (Pamuła, 2007).

Prowadzenie portfolio językowego przez dziecko ułatwia prezentację jego umiejętności językowych oraz zachęca je do poznawania innych kultur. Realizuje również ideę uczenia się przez całe życie (*life-long learning*), dlatego jest dostępne w wersjach odpowiednich dla coraz starszych dzieci.

Portfolio jest swego rodzaju dziennikiem językowych osiągnięć i obserwacji dziecka. Bardzo istotny jest fakt, że jego zawartość jest całkowicie kontrolowana przez właściciela – oznacza to, że tylko dziecko decyduje, które z jego językowych doświadczeń zostaną uwiecznione w portfolio. Dzięki temu można mieć pewność, że doświadczenia w nim utrwalone będą z całą pewnością świetnie zapamiętane ze względu na ich kluczową rolę w życiu dziecka. Co więcej, będą to tylko doświadczenia pozytywne, co dodatkowo pomoże utrwalić je w pamięci i wykształcić obiecującą postawę dziecka wobec uczenia się języków obcych.

Europejskie portfolio językowe wzmacnia motywację do nauki języków. Uczy dostrzegania swoich postępów i ułatwia zrozumienie przyczyn braku sukcesów. Umożliwia stosowanie skutecznych sposobów uczenia się i ułatwia sformułowanie odpowiedzi na pytanie, dlaczego tak mało umiem. Odpowiedź jest zawsze pozytywna – może ciągle jeszcze umiem za mało, ale jednak coś umiem! (Pamuła, 2007, s. 7).

Moje pierwsze europejskie portfolio językowe jest dostępne dla wszystkich zainteresowanych wdrażaniem jego idei nauczycieli jako publikacja bezpłatna, gotowa do wykorzystania w toku nauczania języka obcego.

Jeśli z różnych względów nauczyciel nie zdecyduje się na wprowadzenie językowego portfolio na swoich zajęciach, warto wdrażać jego idee poprzez założenie teczek (*dossier*), w których dzieci będą umieszczać ważne dla nich prace, związane z językiem obcym materiały itp. Będą mogły do nich powracać w celu sprawdzenia postępów w nauce języka i zmian, jakie dokonały się w procesie uczenia się.

Arkusz obserwacji rozwoju językowego dziecka

Opis rozwoju i postępów dziecka przybiera formę elastycznego arkusza obserwacji, pozwalającego dokumentować stopień samodzielności, rozwój kompetencji językowych i przekrojowych oraz budowanie sprawczości w naturalnych sytuacjach przedszkolnych. Obserwacja prowadzona jest w sposób ciągły, z uwzględnieniem indywidualnego tempa rozwoju dziecka i jego postawy nastawionej na rozwój (*growth mindset*). Nauczyciel uzupełnia arkusz podczas codziennej pracy i zabaw, obserwując zarówno rozumienie i stosowanie języka obcego, jak i sposób, w jaki dziecko rozwiązuje proste problemy, zgłasza pomysły, dokonuje wyborów, współpracuje, pomaga innym, wyraża potrzeby i emocje oraz przyjmuje i przekazuje prostą informację zwrotną. Wnioski z obserwacji stanowią podstawę indywidualizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego. Pozwalają dostosowywać formy pracy, metody multisensoryczne i poziom trudności zadań do możliwości oraz potrzeb dziecka, a także wcześniej rozpoznawać ewentualne trudności i udzielać odpowiedniego wsparcia. Zgromadzone informacje wspierają również partnerską współpracę z rodzicami. Służą przekazywaniu jakościowej informacji zwrotnej oraz formułowaniu wskazówek dotyczących rozwijania kompetencji językowych, samodzielności i sprawczości dziecka poprzez naturalną zabawę w domu.

Poniższy arkusz ma charakter pomocniczy i nie zastępuje obserwacji pedagogicznej ani diagnozy przedszkolnej prowadzonej zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Tabela 5. Arkusz obserwacji rozwoju językowego dziecka

Legenda (Poziom samodzielności/rozwoju): S – Samodzielnie i spontanicznie W – Przy wsparciu/zachęcie nauczyciela P – W trakcie przyswajania/faza osłuchiwania			
Arkusz obserwacji rozwoju językowego dziecka			
Imię i nazwisko dziecka			
Wskaźniki rozwoju i umiejętności dziecka	I semestr	II semestr	Uwagi/Komentarz
Reaguje pozytywnie na obecność języka obcego w przedszkolu.			
Prawidłowo reaguje na rutynę i zmiany aktywności.			
Reaguje ruchem/gestem na proste polecenia (metoda TPR).			
Nazywa wybrane obiekty, osoby i zjawiska z najbliższego otoczenia.			
Rozumie sens słuchanych historyjek, bajek i wypowiedzi wspieranych obrazkiem lub gestem.			
Zachęcane, stosuje podstawowe zwroty w prostej sytuacji komunikacyjnej.			
Powtarza wierszyki, rymowanki i śpiewa piosenki w języku obcym.			
Chętnie uczestniczy w zabawach ruchowych, sensorycznych i wielozmysłowych.			
Wykazuje się zdolnością skupienia uwagi podczas aktywności.			
Współpracuje w grupie i okazuje szacunek innym.			
Jest dumne ze swoich osiągnięć i podejmowanych prób.			
Informacje dodatkowe:			

IX. Podsumowanie

Podczas pisania programu *Multisensoryczna nauka języka angielskiego w przedszkolu* autorce towarzyszyły dwa podstawowe zamierzenia. Pierwsze z nich to próba zapewnienia teoretycznego i praktycznego wsparcia oraz inspiracji dla nauczycieli – tych, którzy są na początku swojej zawodowej drogi, oraz tych, którzy mają wieloletnie doświadczenie w nauczaniu. Drugie – to stworzenie programu, który pomoże korzystającym z niego nauczycielom przygotowywać atrakcyjne, inspirujące, a także efektywne zajęcia językowe dla dzieci, wspierające ich równomierny i wielokierunkowy rozwój.

Szczególne cechy niniejszego programu to:

- zgodność z podstawą programową,
- omówienie nowoczesnych koncepcji pedagogicznych skupiających się na szeroko pojętym wspieraniu rozwoju dziecka, w kontekście efektywności ich zastosowania podczas zajęć językowych,
- szczególne wyróżnienie podejścia multisensorycznego jako sposobu na podniesienie atrakcyjności i skuteczności nauczania dzieci oraz zindywidualizowanie procesu uczenia się nawet w grupach o większej liczebności,
- omówienie idei integracji nauczania języka obcego z edukacją przedszkolną,
- praktyczne przykłady sposobów integrowania nauczania języka angielskiego z edukacją przedszkolną,
- liczne sugestie praktycznych i innowacyjnych rozwiązań przydatnych na zajęciach języka obcego,
- liczne propozycje nieszablonowych materiałów dla nauczyciela (środków dydaktycznych),
- przykładowe scenariusze zajęć realizujące założenia programu.

Wdrożenie idei *Multisensorycznej nauki języka angielskiego w przedszkolu* podniesie atrakcyjność i skuteczność nauczania dzieci języka obcego poprzez:

- wsparcie wszechstronnego rozwoju dzieci, ich naturalnej kreatywności, indywidualności i autonomii,
- wykształcenie satysfakcjonujących dla dzieci i nauczycieli sposobów pracy dzięki uwzględnieniu indywidualnych stylów uczenia się dzieci,
- tworzenie przyjaznego, optymalnego dla dzieci środowiska nauki i zabawy,
- wdrożenie spiralnego układu treści nauczania przy jednoczesnym zróżnicowaniu ich utrwalania,
- angażowanie wszystkich dzieci w proces dydaktyczny.

X. BIBLIOGRAFIA

- Bąbel P., Wiśniak M., *Jak uczyć, żeby nauczyć*, WSiP, Warszawa 2008.
- Baines L., *A Teacher's Guide to Multisensory Learning. Improving Literacy by Engaging the Senses*, Association for Supervision and Curriculum Development, Virginia 2008.
- Blondin Ch., Candelier M., Edelenbos P., Johnstone R., Kubanek-German A., Taeschner T., *Foreign Languages in Primary and Pre-school Education*, CILT. Londyn 1998.
- Brzezińska A.I., Appelt K., Hejmanowski S., Jabłoński S., Smykowski B., Wojciechowska J., Ziółkowska B., *Portrety psychologiczne człowieka – szanse i zagrożenia rozwoju*, cykl artykułów opublikowanych w latach 2003–2004 w czasopiśmie „Remedium”.
- Byram M., Hu A., *Routledge Encyclopedia of Language Teaching and Learning*, Routledge, Abingdon 2013. Cameron L., *Teaching Languages to Young Learners*, Cambridge University Press, Cambridge 2005.
- Coste D., North B., Seils J., Trim J., *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2003.
- Crystal D., *English as a Global Language*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- Dunstan P.J., *Child Sense. From Birth to Age 5*. Bantam Books, Random House, Inc., New York 2009.
- Early Childhood Education and Care Systems in Europe. National Information Sheets – 2014/15. Eurydice Facts and Figures*, European Commission/EACEA. Eurydice, Publications Office of the European Union, Luksemburg 2015.
- Edelenbos P., Johnstone R., Kubanek A., (2006), *The main pedagogical principles underlying the teaching of languages to very young learners. Languages for the children of Europe. Published Research, Good Practice and Main Principles*, Final Report of the EAC 89/04.
- Education. Internet (dostęp: 06.07.2017): <http://infed.org/mobi/a-brief-introduction-to-holistic-education/>.
- European Commission (2011), *Language Learning at Pre-Primary School Level: Making it Efficient and Sustainable. A Policy Handbook*, KE. SEC(2011) 928 final.
- Europejskie Portfolio Językowe dla dzieci od 3 do 6 lat*, red. M. Pamuła, Wydawnictwa Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2007.
- Eurydice: *Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe – 2014 Edition. Eurydice Report (Kluczowe dane dotyczące wczesnej edukacji i opieki w Europie, 2014)*. Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Komisja Europejska//EACEA/Eurydice, Luksemburg 2014.
- Eurydice: *Key Data on Teaching Languages at School in Europe, 2012 Edition (Kluczowe dane dotyczące nauczania języków obcych w szkołach w Europie)*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Komisja Europejska//EACEA/ Eurydice, Luksemburg 2012.
- Gardner H., *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce*, Media Rodzina, Poznań 2002.
- Hare J., *Holistic Education: an Interpretation for Teachers in the IB Programmes* (IB position paper), International Baccalaureate Organization 2010.
- Iluk J., *Jak uczyć małe dzieci języków obcych?*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Lingwistycznej, Częstochowa 2006. Jones M., *Talking and Learning with Children*, SAGE Publications Ltd., London 2016.
- Klim-Klimaszewska A., *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, Instytut Wydawniczy ERICA, Warszawa 2010.
- Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2002.
- Komorowska H., *Programy nauczania w kształceniu ogólnym i w kształceniu językowym*. Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2006.
- Kotarba-Kańczugowska M., *Nauczanie wielozmysłowe podstawą indywidualizacji procesu kształcenia*, w: *Indywidualne potrzeby edukacyjne i rozwojowe uczniów w klasach I-III*, red. M. Pomianowska, K. Szczepkowska-Szcześniak, Dom Wydawniczy Raabe, Warszawa 2010.
- Krajewska A., *Nauczanie wielozmysłowe – stara metoda w nowej szkole?*, w: *Wczesnoszkolne nauczanie języków obcych. Zarys teorii i praktyki*, red. D. Sikorska-Banasik, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2009.
- Matejczuk J., *Rozwój dziecka. Wiek przedszkolny*, w: *Niezbędnik dobrego nauczyciela, Seria I: Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania*, Tom 2, red. A.I. Brzezińska, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014.
- Nauczanie języków na poziomie przedszkolnym*, w: „Języki Obce w Szkole” 1/2015, Wydawnictwo Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2015.
- Miller R., *A Brief Introduction to Holistic Education*, The Encyclopaedia of Informal, 2000.
- Murdoch K., Wilson J., *Creating a Learner-Centred Primary Classroom. Learner-Centred Strategic Teaching*, Routledge, Abingdon, 2008.
- Pamuła-Behrens M., *Wszystko zaczyna się w przedszkolu – nauka języka obcego dla dzieci*, w: „Języki Obce w Szkole”, 1/2015.

- Petty K., *Developmental Milestones of Young Children*, Redleaf Press, St. Paul, MN, 2016.
- Piotrowska-Skrzypek M., *Kompetencje nauczyciela języka obcego w przedszkolu*, w: „Języki Obce w Szkole” 1/2015.
- Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, red. J. Karbowniczek, M. Kwaśniewska, B. Surma, Akademia Ignatianum, Wydawnictwo WAM, Kraków 2011.
- Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, red. A.I. Brzezińska, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005.
- Reilly V., Ward S.M., *Very Young Learners*, Oxford University Press, Oxford 2003.
- Richards J.C., *Key Issues in Language Teaching*, Cambridge University Press, Cambridge 2015.
- Richards J.C., Rodgers T.S., *Approaches and Methods in Language Teaching*, Cambridge University Press, Cambridge 2014.
- Richards J.C., Schmidt R. W., *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*, Routledge, Abingdon 2013.
- Rogers C., *Client – Centred Therapy*, Robinson Publishing, Boston 1995.
- Steiner M., Hayes S.L., *7 Steps to raising a bilingual child*, AMACOM, American Management Association, New York 2008.
- Surma B., *Uczestnicy (podmioty) procesu edukacyjnego w przedszkolu*, w: *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, red. J. Karbowniczek, M. Kwaśniewska, B. Surma, Akademia Ignatianum, Wydawnictwo WAM, Kraków 2011.
- Szplit A., *Efektywnie i atrakcyjnie, czyli o przedszkolnym i wczesnoszkolnym nauczaniu języka angielskiego*, Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, Kielce 2016.
- Szplit A., *Rola edukacji językowej w holistycznym rozwoju dzieci*, w: Adamek I., Pawlak B., *Doświadczenie poznawania świata przez dzieci w młodszy wiek szkolny*, LIBRON, Kraków 2012.
- Waloszek D., *Program w edukacji dzieci. Geneza. Istota. Kryteria*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2005.
- Zintegrowane kształcenie przedmiotowo-językowe w szkołach w Europie (Content and Language Integrated Learning (CLIL) at School in Europe)*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2007.

AKTY PRAWNE

- Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym (Dz. U. z 2026 r. poz. 378, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2026 r. poz. 820, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (Dz. U. z 2023 r. poz. 2102, z późn. zm.).